

OOSTVLAAMSCHE

Z A N N T E N

Mededelingen van de Bond
der Oostvlaamse Folkloristen en van de
Dienst voor Folkloristische Opzoeken

35^e Jaargang
Nr. 4 - 1960
Juli - Aug.

DRUK. V/H AD. HOSTE, N. V
- - GENT -

UITGAVEN VAN DE BOND

Zijn te verkrijgen op het Sekretariaat, Oscar De Gruyterstraat, 34, Gent :

1. **Oostvlaamsche Zanten**, 11^e, 15^e, 20^e jg. (Jaarboek), 21^e, 22^e, 23^e, 24^e, 25^e, 26^e, 27^e, 28^e, 29^e, 30^e, 31^e, 33^e en 34^e jg., tegen 100 F. Van de andere jgg. zijn nog enkele losse nummers te verkrijgen tegen 20 F per nummer.
2. **Herdenkingsalbum Alf. De Cock**. (Uitverkocht).
3. **Het Stroodekkersbedrijf**, door Cl. Trefois (Uitverkocht).
4. **Geïllustreerd Feestnummer** (lustrumnr). Prijs : 10 F.
5. **Lodewijk De Vriese, Bio- en Bibliographische studie**. (Uitverkocht).
6. **Kinderspelen en Liedjes uit het Land van Dendermonde**, door Mevrouw L. Bataille-Hiel. Prijs : 50 F gewone uitgave.
7. **De Plattegrondsvormen van z.g. « Frankische » Boerderijtypen en hun geografische Verspreiding in ons Land**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
8. **Register op Celis Gabr. : Volkskundige Kalender voor het Vlaamsche Land**, door Prof. F. M. Olbrechts. Prijs : 12 F.
9. **De Draak van het Belfort van Gent in de Folklore**, door Cl. Trefois. (Uitverkocht).
10. **De Tinnepotgieterij te Gent**, door Julien Boes. (Uitverkocht).
11. **2^e Lustrumnummer 1930-1935**. Prijs : 36 F.
12. **Dit is die Excellente Kronyke van de Brahmisten**, (over het Teerlingspel), door Emile Andelhof. Prijs : 14 F.
13. **De Groei en de Bloei van de Arteveldefiguur in de Vlaamsche Volksziel**, door Advokaat Jos. Vermeulen. (Uitverkocht).
14. **Galerij van Gentsche Typen**, door Emile Andelhof. (Uitverkocht).
15. **De Magie van het Poppenspel**, door F. Van Es, en anderen. (Uitverkocht).
16. **Waasch Sagenboek**, door F. Van Es. Prijs : 70 F (65 F voor de leden).
17. **Jaarboek 1945 van de Bond der Oostvlaamsche Folkloristen**. Prijs : 100 F.
18. **Het Curieus en Vermakelijk Namenboek**, door Em. Andelhof. Prijs : 12,50 F.
19. **Folklore en Onderwijs**, door Lod. Hoste. Prijs : 7,50 F.
20. **August Hendrickx, Vlaams Toneelschrijver herdacht met Bloemlezing uit zijn werken**, door Fr. De Coster. Prijs : 15 F.
21. **Pastoor Constant Duvillers, Folklorist en folkloristische Figuur**, door F. Van Es. Prijs : 15 F.
22. **De Wetterse Reuzen**, door Marcel Daem. Prijs : 15 F. (Uitverkocht).
23. **Sagen uit Noord-Oostvlaanderen**, door Dr G. De Meyer. Prijs : 15 F.
24. **Een Teerlingspel in Gent**, door Lod. Lievevrouw-Coopman. Prijs : 25 F (15 F voor de leden).
25. **Inhoudstafel op Oostvlaamsche Zanten (Jg. I-Jg. XXV)**, door F. Van Es. Prijs : 30 F.
26. **Spelen mijner Jeugd**, door L. Lievevrouw. Prijs : 50 F.
27. **De Levende Folklore van het Gewest Balegem**, door M. Broeckhove. Prijs : 40 F.
28. **Weerkundige Volkskalender voor het Vlaamse Land**, door M. Broeckhove. Prijs : 180 F (140 F voor de leden).
29. **Devotie tot de Heilige Donatus**, door M. Broeckhove. Prijs : 80 F.

Het bedrag der bestelling is vooraf te storten op postrekening Nr 969.46, Bond Oostvl. Folkloristen, Gent.

Lidmaatschap Bond Oostvl. Folkloristen. Jaarlijkse bijdrage : 100 F.
Ereleden : 250 F. Buitenland : 125 F.

OOSTVLAAMSCHE ZANTEN

MEDEDELINGEN VAN DE BOND DER OOSTVLAAMSE
FOLKLORISTEN EN VAN DE DIENST VOOR
FOLKLORISTISCHE OPZOEKINGEN

Vereniging zonder winstbejag

Sekretariaat van de Bond :

M. Broeckhove,
Oscar De Gruyterstraat, 34, Gent.

Alle stortingen te doen op postrekening :
969.46, Bond Oostvl. Folkloristen,
Gent.

Redaktie van Oostvl. Zanten :

F. VAN ES,
Désiré De Wolfstr., 3, Aalst.

Drs M. DAEM & J. BOES.

Raadselachtige gleuven in oude kerk- muren, oude gebouwen en andere monumenten

Mocht ik, dank zij de onvolprezen speurzinnigheid van onze redakteur, de heer F. van Es, een alleszins bevredigende oplossing ontvangen op het « geheim » van de ijzeren maskers in de kerkmuur van Sint-Goriks-Oudenhove, gezien zijn publikatie in Oostvlaamsche Zanten XXXIIIe jrg. (1958) blz. 212-214, zo hoop ik tevens een ophelderend antwoord te mogen ontvangen over het hierna volgende probleem betreffende de geheimzinnige gleuven, veelal in Bentheimer zandsteen aangetroffen in oude bouwwerken, zowel in binnen- als buitenland.

Uitgangspunt van deze verhandeling zijn de gleuven in de muur van de St.-Plechelmuskerk te Oldenzaal, bijna 500 in getal, loodrecht aangebracht \pm 25 cm. lang, 5 tot 6 cm. breed en diep. Zo ook o.a. te Enschede, Delden, Neurenberg, Goslar e.m.a. plaatsen. De vraag doet zich voor : worden soortgelijke gleuven ook in België aangetroffen? Vermoedelijk is dat wel het geval. Ik zal het ten eerste op prijs stellen daarvan mededeling te ontvangen, welke vindplaatsen in België en onder welke omstandigheden : de steensoort, afmetingen, hoe geplaatst, gleuven of(en) kuiltjes, enz.

Omtrent de verklaring doen zich verschillende meningen voor :

1. Vuurslaan.
2. Ter verkrijging van poeder als geneesmiddel.

3. Holten gemaakt als verblijfplaats (woningen) voor geesten.
4. Verwering.
5. Gaten voor stangen gebruikt bij het ophijsen van de stenen bij de bouw.
6. Slijpen in 't algemeen o.a. van wapens aan kerkmuren om ze te heiligen.

Over dit onderwerp staan mij een drietal bijdragen ter beschikking namelijk één van de heer van Deïnse⁽¹⁾ en twee van dr. De Bruyn⁽²⁾, beiden overleden.

Van Deïnse deelt mede, dat de opmerkelijke gleuven vooral aan de zuidzijde in een rij stenen boven het 1 m. hoge voetstuk der Plechelmuskerk te Oldenzaal worden aangetroffen. Veelal dicht naast elkaar gelegen, als verticale uithollingen. Ze zitten vrij regelmatig op een rij, soms 10 in één steenblok.

Verwering is uitgesloten. Daarvoor zijn de gleuven te regelmatig en op een bepaalde plaats aangebracht, onderste stenen dus binnen het bereik van mensenhanden, zonder gebruik behoeven te maken van een ladder of trap.

Volgens prof. van Baren zijn de kleinere ronde uithollingen in de Bentheimer-steen, die soms ten onrechte voor kogelgaten worden gehouden, wel verwering.

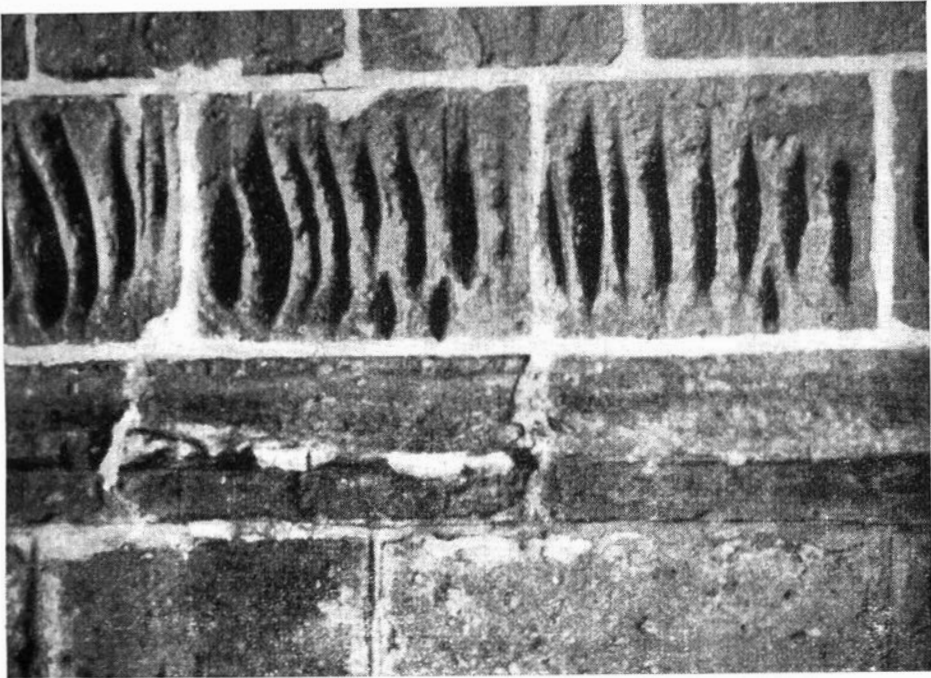
Anderen beweren, dat het gleuven zijn om stangen in te bevestigen, die gediend zouden hebben om de stenen bij de bouw op te hijsen. Doch ook dat gaat niet op, want dan zouden ze in hoofdzaak in de hoger gelegen stenen moeten zitten en bovendien zijn dan de gaten die voor dat ophijsen hebben moeten dienen, veel kleinere en ronde gaatjes.

Weer anderen menen, dat de uithollingen ontstaan zijn door het wetten van wapens aan gewijde plaatsen voor geluk in de krijg. Hier tegen pleit o.m. de grote regelmaat met een geheel andere reden, waarover hierna een nadere verklaring.

Ook de bewering, dat ze ontstaan zouden zijn door het slijpen van de schop van de doodgraver is al te gezocht.

(1) J. J. VAN DEINSE. — De gleuven in de Bentheimer steenen van de Plechelmuskerk te Oldenzaal in Verslagen en Mededelingen van de Vereeniging tot beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis, 43e stuk, 1926 blz. 45-52.

(2) A. G. DE BRUYN. — Geesten en goden in oud Oldenzaal, uitg. J. Verhaag, Oldenzaal 1929.
Dezelfde: In en om de Oldenzaalsche Oudheidkamer, uitg. de Oldenzaalsche Oudheidkamer, 1947.

Enige stenen met gleuven in de Sint-Plechelmuskerk te Oldenzaal.

Dat de gleuven echter ontstaan zijn door mensenhanden is wel zeker. Maar hoe, waarom, waarvoor of waartegen? Dat is de vraag.

De ijzeren konische punten van weefspoelen zouden ook al aan de stenen geslepen kunnen zijn! Ook dat is al even onwaarschijnlijk, te meer de oudste weversspoelen zich niet daar toe leenden met gebogen koperen uiteinden, terwijl daarenboven spoelen niet zo vaak geslepen behoeven te worden en de wever ook niet daarvoor telkens naar het kerkgebouw gelopen zal zijn.

Rector J. Weeling⁽³⁾, die in het begin van de vorige eeuw te Oldenzaal woonde, geeft de volgende verklaring na een min of meer breedvoerige inleiding :

... « Voor meer dan honderd jaar (begin 18e eeuw, K. N.), bestond een voorname tak van nijverheid binnen Oldenzaal, het breien en vervaardigen van kanten. Geheele troepen van jongens en meisjes, de eersten breiende, de laatsten kantwerkende, behoorlijk geleid en onder toezicht begaven zich dan naar het ruime kerkhof, om door de vroolijke zonnestralen opgewekt, vroolijk hunnen arbeid te vervolgen. Toen was het dat onophoudelijk jongens bezig waren,

(3) J. Weeling in de Overijsselsche Almanak v. O. en L., 1839.

hunne breinaalden tegen den kerkmuur te scherpen. Vandaar de bedoelde uithollingen. Er zijn oude lieden, wier ouders alle deze bedrijven, schoon toen reeds veel verminderd, nog gezien hebben; aan de waarheid van het verhaalde kan dus redelijker wijze niet getwijfeld worden. »

Of echter ook deze breipennen zó dikwijls geslepen moesten worden meen ik met van Deirse op z'n minst in twijfel te moeten trekken en zeker, dat daardoor zo veel en zulke diepe gleuven zouden zijn ontstaan. En dan weer die regelmaat...

Dr. Th. Windus⁽⁴⁾ geeft een gans andere verklaring. Hij verklaart in zijn artikel, dat dergelijke gleuven ook veel aan kerken in het graafschap Bentheim voorkomen en hun ontstaan te danken zou zijn aan het afkrabben van de Bentheimer steen ter verkrijging van een steenpoeder dat gebruikt zou zijn als geneesmiddel.

En deze verklaring is het nu, welke ik met de heer van Deirse kan delen. Wij halen hier datgene aan wat Dr. Windus schrijft :

« Bijgeloovig als onze voorouders waren, beproefden zij allerlei middelen om booze ziekten of epidemieën te verdrijven of zich daarvoor te behoeden. Toen nu de pest, die ergste van alle ziektes, de Graafschap Bentheim teisterde, zoals de kronieken melden : **1305 eine grausambe pestilenz grassieret unter die menschen. 1348 der swartse tot im land. 1421 de pest en 1636 pest unde seuchen**, toen kwamen de bewoners der Graafschap op de gedachte een goed werkend middel tegen die pestziekte te zoeken, en zij geloofden er zulk een aan het heiligdom des Heeren gevonden te hebben. Zij namen scherpe voorwerpen en krabden daarmede aan den ingang of in de nabijheid van het koor, waar het altaar stond, aan den buitenmuur namelijk, het zand af, mengden dit in poedervorm met water en dronken dan dit mengsel. In vele oude kronieken is van dit zoogenaamde **pestpoeder** sprake. »

De heer Windus heeft aan vele kerken in het graafschap Bentheim deze geheimzinnige gleuven opgemerkt. Veel minder trof hij ze aan andere openbare gebouwen als raadhuizen, scholen, enz., wat voor zijn zienswijze kan pleiten. Alleen wekt het dan toch enige bevreemding, dat deze wonderlijke gleuven behalve voor het merendeel aan kerken, gewijde plaatsen, ook aan niet gewijde bouwwerken worden aangetroffen. Hoe dat mogelijk is, zullen we later zien.

(4) Dr. Th. Windus in «Der Grafschafter» van 3 sept. 1921.

De zeereerw. heer J. H. Scholten, deken der Plechelmuskerk te Oldenzaal schreef aan de heer van Deinse het volgende over de gleuven in zijn kerk :

« Zij zijn niet geschikt en niet diep genoeg voor het slijpen van sabels, wel voor het aanscherpen van bajonetten of weefspoelen, zooals hier sommigen beweren. Maar er is tegen, dat ze alle aan den **Zuidkant** en niet aan den **Noordkant** van de kerk gevonden worden. Waarom ook niet aan den Noordkant? Eerder geloof ik aan een of ander bijgeloovige meening, dat het stof eener gewijde kerk geneeskracht bezit. Maar het is de groote vraag of daarvan in de geschiedenis der middeleeuwsche kerkgebruiken of volkszedes een spoor gevonden wordt. En dan is de Zuidkant verklaarbaar, omdat de Noordkant het terrein was voor de begrafenis van booswichten », enz.

Inderdaad, de zuidkant is verklaarbaar aangezien de noordkant de « slechte kant » voor misdadigers is. Denk hierbij tevens aan de befaamde Noormannenpoortjes, eveneens aan de noordkant aangebracht en waarover evenmin alles bekend is en opgelost.

De vraag rijst nu, is het bekend dat steen(poeder) als geneesmiddel werd gebruikt? De heer van Deinse meent deze vraag bevestigend te kunnen beantwoorden.

Twentse boeren bewaren angstvallig en zorgvuldig voorhistorische stenen werktuigen als hamers en beitels, waarvan bij voorkomende gelegenheden een weinig met een mes wordt afgeschraapt, met water vermengd en aan kleine kinderen als geneesmiddel gegeven tegen de stuipen. In de oudheidkamer te Enschede bevindt zich een dergelijk oud stenen werktuig, waarvan de vroegere eigenaar aan de heer v.D. mededeelde, dat het voor dit doel gebruikt was en dat de sporen van het afschrapen duidelijk vertoont. Het is bekend, dat stenen wapens, bijgelovig als zeer bijzondere voorwerpen werden beschouwd, die bij onweer uit de lucht zijn komen vallen. Van Deinse haalt hierbij aan: ondanks het feit dat Martinet in 1778 in zijn bekende « Katechismus der Natuur » het volk van het geloof in deze stenen tracht af te brengen. Martinet zegt :

« Geloof geen fabelen! Die men u voor donderstenen in de hand wil stoppen, zijn versteende zee-appelen, beitels, wapenen of eere tekens der oude volken dezes lands. »

Dr. M. A. van Andel, arts te Gorcum, schreef de heer van Deinse destijds o.a. :

« Over 't algemeen spelen de kerk en al wat daaraan annex is een groote rol in het volksgeloof, ook als middelen ter genezing

van allerlei kwalen. Gregorius van Tours verkondigt b.v. den lof van het afschraapsel van de grafsteen van heiligen, die alle aardsche geneesmiddelen overtreft » en Jean Chalon deelt mede : « Ook trachtten de geloovigen bij verschillende wonderdoende heiligenbeelden, wat van het beeld af te schrapen, om dat als geneesmiddel te gebruiken. »

De heer M. de Waal schrijft in een artikel « Steen en aarde in de Nederlandsche Volksgeneeskunst » over het nuttigen van heilige lichamen, dat wil zeggen niet van het geheel, maar van delen hiervan. Zo werden de beenderen, goed gepoederd, beschouwd als een geneesmiddel, waardevoller dan alle middeltjes van de beroepsmedici. Echter bij gebrek aan brood eet men korstjes van pasteien! Zo gemakkelijk was het niet om aan de overblijfselen van heiligen te komen, daarom was men wel gedwongen te zoeken naar stoffen, die, hoewel niet direkt van het heilige lichaam afkomstig, hiermede toch in direkte of indirekte aanraking waren geweest en hieraan is het te danken, dat het poeder van grafstenen in de volksgeneeskunst zijn intrede heeft gedaan, zegt de heer v.D.

Dr. Windus meende aanvankelijk, dat de gleuven alleen aan kerken voorkwamen. Later kwam hij daarop terug, aangezien hij ze o.a. ook aantrof aan andere gebouwen, waarbij zandsteen als bouw materiaal werd gebruikt, eveneens op grafmonumenten, enz. Soms ook wel boven in de gebouwen, mogelijk aan stenen, die bij een verbouwing verplaatst waren. (V.D. blz. 50).

Ook aan de kerk te Enschede, geheel van Bentheimersteen opgetrokken, worden ze aangetroffen in de muur van de oude sakristie en, wat merkwaardig is, bij een dichtgemetselde nis in de muur van het koor van die kerk, schrijft v.D. Hij gaat voort : « Deze nis is een der drie nissen in de kerk, die vroeger de priester bij processies om de kerk dienden, om even de monstrans met het Allerheiligste in te plaatsen, wanneer hij de zegen over de gelovigen uitsprak. Ook te Delden aan de kerk komen de uithollingen voor, terwijl in Groningen griffelschraapsel in boomolie als een probaat middel tegen aambeien geldt en elders drinkt men het water van Bentheimer stenen, slijpstenen als medicament. »

De Waal noemt nog « Olie van Tichelen » (tichelstenen, K.N.) als geneesmiddel tegen alle mogelijke kwalen gebruikt en verschillende andere voorbeelden.

Van Deirse vermeldt nog in dit verband een opmerkelijke oude sage omtrent het eerste gebruik van het zwavelhoudend water te Bentheim.

Gleuven in de muur der Ned. Herv. Kerk te Enschede bij de nu dichtgemetselde nis, waarin vroeger bij processies om de kerk de Monstrans werd geplaatst.

Men zou opgemerkt hebben, dat zieke en aangeschoten herten zich in het Bentheimer Bos in de zwavelhoudende modder van de beek aldaar wentelden en daardoor spoedig genazen. Een van de Bentheimer graven zou, dit gezien hebbende, een oude knecht op wie hij zeer gesteld was en die erg aan reumatiek leed, hebben trachten over te halen, ook een modderbad te nemen om te genezen. Baat het niet, het schaadt ook niet! De man voelde daar aanvankelijk weinig voor, doch bij aanhoudend aandringen ging hij er toe over, **toen zelfs een beproefd middel, namelijk het innemen met water van het afschraapsel der stenen van de kerktorenmuur te Bentheim hem niet had geholpen.**

Dr. de Bruyn uit Oldenzaal daarentegen kan zich bezwaarlijk met de zienswijze van Dr. Windus verenigen als zou het steenschraapsel een geneesmiddel zijn tegen de pest, pestpoeder. Laat Dr. Windus, zo schreef hij aan de heer van Deinse, de plaatsen in de kronieken eens noemen waar hij die naam « pestpoeder » gevonden heeft. Ook is de Bruyn van mening, dat het volk een **buitensteen** van een kerk minder heilig rekent, dat daarin magische kracht zou schuilen. Hij zegt : een dergelijke **kerkschending** als het veroorzaken van deze lelijke diepe wonden is **geen** werk van gelovige nadenkende personen, hoogstens van kinderen of onverschillig ruw volk. Intussen schreef hij ook aan de heer v.D., dat de kinderen te Oldenzaal nog heden ten dage zogenaamd « suikerwater » maken in een flesje van het afschraapsel van de stenen van de Plechelmuskerk.

De heer v.D. heeft opmerkelijk genoeg, de gleuven ook gevonden in sommige Bentheimer-stenen grenspalen, waarvan er een b.v. midden in een uitgestrekt heideveld staat. Hij voegt er aan toe : daar kwamen toch zeker niet de kinderen of anderen om griffels, breipennen of werktuigen te slijpen. Maar nu waren grensstenen van oudsher aan de goden gewijde stenen, op het verwijderen of verplaatsen waarvan zware straffen waren gesteld. « Dat steet in 'n bibel » zeide eens een boer, daarmee doelende op Deuteronomium 27 : 17 waar we lezen : Vervloekt zij de man, die zijns naasten landpalen verruikt. De heer van Deinse vraagt zich af of zo'n grenspaal ook niet als een heilige steen beschouwd moet worden in het volksgeloof. Heeft men dan ook daarvan het afschraapsel met een bijgelovig doel als geneesmiddel gebruikt?

Tenslotte wordt als bijzonderheid vermeld, dat soortgelijke gleuven mede voorkomen in de sfinksenlijven bij tempels in Egypte! Inderdaad sfinksachtig....

Met dit al geheel duidelijk en verklaarbaar is de zaak nog niet, hoewel in zoverre klopt het, dat waar we zien, dat in vroeger en later tijd dikwijls steenpoeder is gebruikt als geneesmiddel in de vorm van afschraapsel van stenen wapens (donderstenen), van grafstenen, heiligenbeelden, enz., enz., daar lijkt mij de mening van Dr. Windus tot dusver de meest aanvaardbare van dit merkwaardig verschijnsel.

Hier tegenover staat hoe dan te verklaren :

1. De grote regelmaat van de gleuven te Oldenzaal?
2. Het boven reikhoogte voorkomen?
3. In de buitensteen van kerken?
4. De feitelijke kerkschending?
5. Het niet alleen voorkomen in kerken, doch ook in andere bouwwerken?
6. Het voorkomen in grenspalen?
7. Het zelfs voorkomen bij Egyptische tempels op sfinksen?

Ik hoop hier op voor het merendeel in het navolgende een bevredigend antwoord te kunnen geven, mede naar aanleiding van de resultaten van onderzoek van Dr. Windus - van Deirse en Dr. de Bruyn.

Opmerkelijk is, dat op sommige oude monumenten, zoals de «menhirs» (steenzuilen) en de «dolmen» (hunnebedden) in 't bijzonder r o n d e holten voorkomen, die dan vaak door ringen of kringen omgeven zijn, welke voorstelling ook veel op voorhistorisch vaatwerk en anderszins wordt aangetroffen als versieringsmotief. Dat heeft wel degelijk betekenis, en geeft tegelijkertijd de sleutel ter verklaring van het gleuven-mysterie.

Zeer fraai treft men ronde en lange holten gezamenlijk aan op een tweetal stenen aan twee naast elkaar gelegen kerken te Neurenberg te weten de St.-Sebalduskerk en de St.-Mauritskapel. Tussen deze gebouwen ligt een plein, vroeger kerkhof. De holten worden aangetroffen in de naar elkaar toegewende muren van deze kerkgebouwen. Als uitzonderingsgeval nu eens aan de **noordzijde** van de St.-Sebalduskerk en aan de zuidzijde van de St.-Mauritskapel. Dat is te verklaren doordat beide kerken naar elkaar toegewend zijn, waartussen het plein, oorspronkelijk het kerkhof.

Volgens Dr. de Bruyn hebben deze holten een diameter van 5-6 cm. en zijn 1-1/2 cm. diep. Daarbij vertonen ze een volmaakt glad boloppervlak.

Op één steenblok aan de noordzijde van de St.-Sebalduskerk telde de Bruyn 14 ronde en 15 lange holten.

De ronde holten zijn gaaf afgewerkt, zodat men niet kan denken aan toevallige afsplinteringen of verwering, te meer aangezien andere, boven of onder gelegen stenen hetzelfde beeld vertonen.

Opmerkelijk is, dat beide soorten van holten ook voorkomen aan de binnenzijde van sommige gedeelten van de Neurenberger **stadsmuur**. Bewijs voor de grote verspreiding van dit eigenaardige verschijnsel, waarvan men naar de betekenis tot dusver nog steeds zoekt en waarover de meningen, zoals we gezien hebben verdeeld zijn.

Otto Hartmann⁽⁵⁾ houdt het op vuurslaan wat de gleuven betreft en op vuurwrijven wat de kuiltjes aangaat in verband met oude heidense, later gekerstende gebruiken.

De vraag blijft nog steeds onopgelost.

Het maken van de holten was voorzeker geen gemakkelijke taak en beslist niet in hard graniet. Ook al omdat dit werk ons 20e eeuwers niet ligt.

Een metalen werktuig en zeker in oude tijden, met onvoldoende gehardheid, werd spoedig beschadigd, bot of stomp en onbruikbaar. En wanneer men een werktuig zou willen slijpen door het maken van een uitholling in zandsteen zou dat al even ondoelmatig blijken en zou men juist het omgekeerde van scherp maken bereiken.

Volgens de Bruyn is er maar één goed werktuig waarmee men in korte tijd zo'n schuitvormige of napvormige holte kan maken en dat is **een puntig stuk vuursteen**.

Een dergelijk werktuig van vuursteen vanaf de oudste tijden bekend, had vele deugden, die het staal niet bezit en tevens de vereiste graad van hardheid..

Welnu, de « menhirs » hebben volgens Dr. de Bruyn niet altijd hetzelfde doel en dezelfde betekenis gehad. Wel kan men zeggen, dat zij in 't algemeen geen grafmonumenten zijn, doch stenen, waarin men zich de een of andere geest dacht en die men daarom eer bewees.

Om diezelfde reden vereerde men ook bomen, waarin men geesten veronderstelde, zoals bij vele primitieve volken nog de gewoonte is.

Bij de geboorte van een kind zou de geest uit de steen komen om in het lichaam van het kind te gaan wonen, vandaar het bezoek van vrouwen aan die stenen om kinderzegen te verkrijgen.⁽⁶⁾

(5) Otto HARTMANN in « Die Gartenlaube », 1927, blz. 237.

(6) Vergelijk ook de Poppesteen (Poppesteen, kindersteen) bij Bergen in Friesland met de « kinderboom » (Dikke Boom) een oude heuk in het Slochterbos (Gron.) en meer andere plaatsen. Zie ter Laan, Folk. Wbk. Kinderstenen lagen ook bij de toren van Ezinge (Gron.) en bij de Kromme Kolk ten zuiden van de Leek (Gron.), enz. Ook kan verwezen worden naar Nehalennia, jrg. IV (1959), blz. 154-155 met afb.

Verspreid is de mening, dat geesten van overledenen in rotsblokken of stenen huizen en dat men aan dergelijke stenen om die reden offeranden aanbiedt en eer bewijst, valt te begrijpen.⁽⁷⁾

Genoemde kleine ronde kuiltjes in de harde steen van menhirs, vaak omgeven door cirkelvormige groefjes, daarvan blijft de betekenis vooralsnog onzeker, zegt de Bruyn. M.i. hebben we hier te doen met een voorstelling van het eeuwigheidssymbool⁽⁸⁾ in zijn verschillende verschijningsvormen; de eeuwigdurende kringloop van leven en dood; zie hierna.

E. Cartailhac⁽⁹⁾ geeft aan, dat dergelijke van kuiltjes voorziene stenen, in de noordelijke landen Elvenstenen worden genoemd. In de tegenwoordige tijd zouden de omwonenden er nog offeranden voor de zielen der doden brengen. Deze geesten wachten het ogenblik af, waarop zij weer opnieuw in een lichaam kunnen overgaan, analoog en parallel met het geloof aan de kinderstenen. De eeuwigdurende kringloop van de dood (=geest) en het leven (=het herboren worden in het jonge kind, de zuigeling); vergelijk de kindersteen waar de kindertjes vandaan zouden komen. D.i. de opvatting van het steeds weer opbloeiende nieuwe leven, naast het verwelken, de dood.

Cartailhac zegt, dat de holten in deze stenen echter niet bestemd kunnen zijn voor het brengen van offers. Immers, zij bevinden zich dikwijls aan loodrechte steenwanden, zodat zij noch vaste stoffen, noch vloeistof kunnen bevatten.

Hij blijft dan ook in gebreke een nadere verklaring te geven.

Anders Dr. de Bruyn. Hij toch verklaart de holten als woningen voor de geesten, die niet zo geplaatst behoeven te zijn, dat zij offers kunnen bevatten. Integendeel, zij hebben meer een symbolische betekenis en zijn de aanduidingen, waar de geesten zich bevinden, aldus de Br.

Vandaar ook gaat hij voort, dat de holten in allerlei stenen kunnen voorkomen op plaatsen, waar men geesten aanwezig acht. Zulke plaatsen zijn b.v. kerkhoven, die om de kerken gelegen zijn, waarbij de holten in de buitenmuur van de kerk gemaakt worden, om daarin de geesten een rustig plaatsje te verschaffen.

Ook zijn zulke plaatsen denkbaar aan de stadswallen, zegt de heer de Br., waar missschien bij belegering veel mensen gesneuveld

(7) O.a. bij Ch. RENEL : *Les religions de la Gaule*.

(8) KITS NIEUWENKAMP. — De toverknoop of het koord-zonder-eind in de volkskunst en in de heraldiek; *Neerlands Volksleven*, jg. VIII, winter 1957-'58, blz. 81-87.

(9) *La France préhistorique*, blz. 248.

zijn en daar vindt men, als in Neurenberg, de holten in de stadsmuur.

Zelfs in grensstenen kunnen holten gemaakt zijn, om te dienen voor de plaatselijke demonen, die daar van bijzondere betekenis zijn voor het beschermen van de grens.

Verder zal men de holten op allerlei plaatsen kunnen aantreffen, waar men meent, dat de geesten aanwezig zijn b.v. in sfinksbeelden die aan beide kanten van de toegangsweg naar de oude Egyptische tempels zijn opgesteld. Men trachtte de geest door een holte vast te leggen, een aangenaam verblijf te geven.

Was het een kwade geest, dan had men het nodige gedaan om op zachtzinnige wijze zich van hem te ontdoen. Bovendien kon dan de geest bezocht worden en offeranden ontvangen om hem gunstig te stemmen. Aldus de heer de Bruyn.

Gezien de bouw van Oldenzaals grote kerk in 1480 werd begonnen, dateren de holten van na de voltooiing, dus van na 1480. En dat het geloof aan geesten in de late middeleeuwen zo verwonderlijk zou zijn, meen ik te mogen betwijfelen, aangezien het bijgeloof en het geloof aan geesten tot op de huidige dag nog niet is uitgeroeid, waarvan talrijke frappante en tegelijkertijd veront- rustende voorbeelden zouden zijn aan te halen.

Dr. de Bruyn veronderstelt, dat de gleuven in de kerk gemaakt moeten zijn in tijden van grote rampen, die Oldenzaal geteisterd hebben. Daarvoor komen volgens hem in aanmerking de inneming der stad door de Gelderschen in het beruchte jaar 1510 en misschien ook de verschillende pestepidemieën, waarbij vele inwoners een plotselinge dood gevonden hebben en in het bijzonder de rond- dolende geesten verzorging hebben behoeft.

De heer de Bruyn zegt dan ook terecht : de gleuven zijn als herinnering aan droeve tijden te beschouwen en zijn als zodanig nog onze eerbied waard.

Zij zijn zeer zeker meer dan toevallige slijpsporen, die slechts van een grof vandalisme zouden getuigen.

Het is opmerkelijk, dat wat de opvallende regelmaat van het aanbrengen van de gleuven betreft, de heer de Bruyn daar stilzwijgend aan voorbij gaat, terwijl de heer van Deirse daar blijkbaar evenmin raad mee weet, hoewel hem die regelmaat wel intrigeerde.

M.i. is die uitzonderlijke regelmaat van het aanbrengen van de gleuven te verklaren, aangezien men de muur (kerk als gewijde plaats) niet meer wilde schenden dan nodig was. **Een kwestie van piëteit, in tegenstelling met vandalisme. Men trachtte het zo serieus mogelijk te doen!**

EINDCONCLUSIE.

Wat is nu uit deze verschillende meningen en opvattingen af te leiden? Er is uit een zestal gevolgtrekkingen te kiezen, doch in wezen komen slechts een tweetal voor nadere beschouwing in aanmerking en dat is de stelling van Dr. Windus-van Deirse, schijnbaar contra de stelling van Dr. de Bruyn.

Wat toch zien we?

Uit de zogenaamde «geestentheorie» van de Bruyn is klaarblijkelijk de «geneeskrachtige-poederteorie» van Windus-van Deirse voortgekomen. Het een is het gevolg van het ander. De «poederteorie» is hier uit ontstaan en is het gevolg van de «geestenhypothese».

Immers, aan de gegeven feiten noch van de ene, noch van de andere kant valt te ontkomen; de feiten liggen voor.

Welnu, reeds uit de grijze oudheid is het bekend, zoals bij primitieve volksstammen van heden nog, dat geesten werden (worden) vastgelegd in stenen (vgl. de kinderstenen), zoals o.a. ook bijv. in bomen, bronnen, poelen, plassen, putten, enz.

Deze «steenverering» gaf onder meer aanleiding tot het geloof in de «kinderstenen», waarvan de bekende Poppesteen van Bergum wel de bekendste representant is. En wanneer men nu weet, dat oorspronkelijk het volksgeloof (bijgeloof) wil, dat een weinig steenpoeder afgeschraapt van of uit zo'n «kindersteen» een heilzame werking zou hebben op de onvruchtbaarheid, wordt het gehele proces duidelijk.

Het geloof in de vruchtbaarheid dragende en brengende «kinderstenen», waarvan een vruchtbaarheidspoeder als medicament; met het geloof aan kinderezegen dat van zo'n steen zou uitgaan, gaf aanleiding tot het kindervertelsel, dat de kleine kinderen van zo'n steen zouden komen en waarvan kinderloze vrouwen het geneesmiddel kregen tot het verkrijgen van de zo zeer begeerde vruchtbaarheid.

Dat was de oorsprong van het steenpoeder als geneesmiddel, in later tijd overgebracht op andere stenen aan gewijde plaatsen, zoals kerken en kapellen of bijzondere plaatsen, die het volk iets zeiden om de een of andere reden of schokkende gebeurtenis. Van die tijd af was het zandsteenpoeder in 't bijzonder uit de streek van Bentheim en ook elders bij het volk een gewild geneesmiddel.

Oorspronkelijk waren de «kinderstenen» met de goede geesten de aanleiding tot het gebruiken van «medicinaal» steenpoeder

tegen onvruchtbaarheid, waaruit later het algemeen gebruik van steenpoeder tegen verschillende kwalen, geschraapt uit verschillende stenen, gewijde en ongewijde, voortvloeide.

Er ligt echter meer in deze ontwikkelingsgang van het steenpoeder opgesloten.

Men zag ook oudtijds hier in deze (kinder)steen-verering de eeuwig durende kringloop van dood en leven, eeuwigheid; een begrip dat steeds een overweldigende indruk op de mens gemaakt heeft en nog maakt. Het herboren worden van de geesten uit de steenholtewoningen, de nieuw leven verwekkers via het poeder, in de moederschoot.

Het poeder was dus oorspronkelijk (nieuw) leven verwekkend (het kind), maar ook later in meer uitgebreider zin geneesmiddel: herstellend, gezondheid brengend, als het ware nieuwe geestkracht en leven gevend.

Voor de ouderdom van het gebruik pleit nog, dat steeds het poeder van natuursteen wordt gebruikt en nimmer van baksteen. Dit laatste materiaal zou geen geneeskracht bezitten.

Ergo, beide tegenover elkaar staande meningen hebben dus gelijk. Het verschil bestaat slechts hierin, dat men elkanders verdienen van het resultaat van onderzoek niet zag of wilde erkennen, waarom men dan ook niet kwam tot een combinatie van beide theorieën. Beide hypotesen waren op de goede weg en bij wederzijds begrip en oog voor elkanders werk, was men allicht tot een gezamenlijk bevredigend resultaat en oplossing van het probleem gekomen, zoals dat thans in het voorgaande is uitgewerkt. Men wilde de eer aan zich houden, wat helaas maar al te dikwijls het geval is, waarmede intussen de wetenschap min is gebaat.

Met dit al rest nog één vraag :

Hoe te verklaren, dat de tot dusver geheimzinnige holten, hoewel sporadisch, ook een enkel maal b o v e n mensenbereik worden aangetroffen?

Is het antwoord misschien toch de veronderstelling van van Deinse die de mogelijkheid poneerde dat bij herstellingswerkzaamheden stenen van beneden naar boven werden verplaatst? Hoewel gewaagd, een andere verklaring is bezwaarlijk te geven.

Wanneer die laatste vraag bevestigend beantwoord zou kunnen worden en het opgeven van vindplaatsen van gleuven aan bouwwerken in Vlaanderen of elders, dan zal men mij daar een bijzonder groot genoegen mee doen.

DOORN, Sprokkelmaand 1960.

« De Nyencamp. »

Dr. H.W.M.J. KITS NIEUWENKAMP

Oostvlaamse Folkloristische Bibliografie

(23^e Vervolg)⁽¹⁾

AARDBEIENFEESTEN. Arens (Hugo). — « Beewegen » in het Land van Waas. — Neerlands Volksleven, 9e jg., nr. 4 (1959), blz. 203.

(Over het offeren van de « eerstelingen » der aardbeien aan O.L.Vrouw van Gaverland te Melsele en aardbeienfeesten aldaar. Zie ook: X, Alles voor de aardbei te Melsele. Grote feesten op 24 mei, in Het Laatste Nieuws, 24-25/5/1959. Gazet van Antwerpen, 20/5/1959. De Gentenaar, 22 en 23/5/1959).

St-ANTONIUS-ABT. Simons (Gerard). — Waasmunster, lieflijk dorp. — Oost-Vlaanderen, 8e jg., nr. 1 (1959), blz. 10-11, 3 ill.

(Na een vluchtige wandeling door de gemente, bezoek aan de Heikapel, de abdij van O.L.Vrouw van de Rozenberg met haar museum, de O.L.Vrouwkerk, ook aan de kapel van de Rodendries, gewijd aan St-Antonius-Abt, met de begankenis op de 4e zondag van september tegen het « vliegend vier » of de gordelroos. Zie oud bedevaartvaantje in « Bedevaartvaantjes in Oost-Vlaanderen » door R. van der Linden).

APOSTELBROKKEN. X T. — « Apostelbrokken » vlogen in het rond te Rupelmonde. — Het Laatste Nieuws, 27/3/1959.

(De voetwassing van de « aposteltjes », het werpen der « apostelbrokken », de gevangenneming van de waterduivel, het aanbieden van « schelviskens van Rupelmonde », typisch lokaal gebak. Zie ook De Standaard, 30/3/1959).

BAANSTROPER. Theys (Constant). — Uit het vroegere volksleven. Een baanstroperbende in de streek van Aalst in 1711. — Het Land van Aalst, 11e jg., nr. 3 (1959), blz. 137-140.

BEDEVAARTEN. Giraldo (Walter). — Bedevaart, volksgeneeskunde en toverij. — Biekorf, 60e jg., nr. 8 (1959), 235-242, 2 ill.

(Ook enkele gegevens over Oost-Vlaanderen).

IDEM. X. — Het Bos van Buggenhout. — De Middenstand leeft (Periodiek uitgegeven door het N.C.M.V. Merchtem), nr. 21 (maart 1959), 2 blz., 2 ill. (foto der kapel).

(Historiek en beschrijving van de kapel van de Nood Gods, waar de jaarlijkse

(1) Zie Oostvl. Zanten, XVI (1941), 119, 166; XVII (1942), 114, 190; XVIII (1943), 91; XIX (1944), 19, 69; XXI (1946), 22; XXII (1947), 21; XXIII (1948), 7, 72; XXIV (1949), 111; XXV (1950), 73; XXVI (1951), 90; XXVII (1952), 19, 123; XXVIII (1953), 105; XXIX (1954), 150; XXX (1955), 47; XXXI (1956), 60; XXXII (1957), 106; XXXIII (1958), 123; XXXIV (1959), 147.

Bos- of Kapellegang geschiedt. Zie ook Het Laatste Nieuws, 14/5/1959 : « Buggenhout en de oude Boskapel »).

BIDPRENTJES. Bergh (K. van den). — De Ikonografie der Bidprentjes. — *Ons Heem*, 13e jg., nr 3 (1959), blz. 22-27; 14e jg., nr. 1 (1959), blz. 2-25. Rijk geïllustreerd.

(I. De Knekelprentjes. II. De Kerkhofprentjes).

IDEM. Bernaers, Pieter. — Oude doodsbeeldekens. — *Het Land van Beveren*, 2e jg, nr. 4 (1959), blz. 118-122.

BIERPOMP. X. — De eerste bierpomp te Gent. In « De Tente ». — *Het Laatste Nieuws*, 29/4/1959.

(De eerste bierpomp werd te Gent in gebruik genomen in 1816, in de herberg « De Tente » op de Korenmarkt).

BIERFEESTEN. X. — Schitterend geslaagde Adriaan Brouwerbierfeesten te Oudenaarde. — *De Gazet van Antwerpen*, 29/6/1959, 1 ill.

(Zie ook *De Gentenaar* van 29/6/1959).

BLOEMENSTOET. NI. — De miljoenenjacht der bloemen bracht toch nog blijheid niettegenstaande de trieste regen, tijdens de 14e Bloemenstoet en Zomerkavalkade te Sint-Niklaas. — *De Gentenaar*, 3/8/1959, 2 ill.

(Die 14e bloemenstoet ging uit op 2 augustus 1959).

IDEM. Gt. — Grote belangstelling voor bloemenstoet te St.-Gillis-Dendermonde. *Het Laatste Nieuws*, 1/9/1959.

(Ging uit op zondag, 30 aug. 1959, en stond in het teken van het Vlaamse lied).

IDEM. B. D. K. — Lebbeke herdenkt boerenstichters na 850 jaar. *Pastorale Blommenommeganck*. — *De Gentenaar*, 24/8/1959.

(Ging uit op zondag, 23 augustus 1959).

IDEM. NI. — Een pracht van kleuren. Geslaagde Bloemenstoet te Gent. — *Het Laatste Nieuws*, 7/9/59, geïllustreerd.

(Deze stoet ging uit op zondag, 6/9/1959. Zie ook *De Gentenaar*, 7/9/1959, 1 ill.).

BOLSPEL. Driesen (Pol). — Het Bollespel. — *De Bond* (Weekblad voor het Grote Gezin, Brussel), 39e jg., nr. 20, 15/5/1959, blz. 6, 3 ill.

(Over het aanleggen van een bollebaan te Aalter).

BOOM- EN BLOEMENTEELT. Wouters (D^r. J.) — Papeleu en de Wetterse boom- en bloemeteelt. — *Tijdschrift voor Heemkunde en Geschiedenis. Wetteren*. 6e jg., nr 2 (1959), blz. 18-32.

(Met een beknopte geschiedenis der economische ontwikkeling van Wetteren, tak: boom- en bloementeel, en een overzicht van de activiteit der Kon. Maatschappij Boom- en Bloementeelkring te Wetteren. Zie ook Het Volk, 7/8/59: « Wetteren herdenkt Adolf Papeleu. Onthulling van gedenkteken op de Boskant »).

BRONNEN. A. J. — Kwatrechtiana. Langs de Scheldeoever. Een bronnengeschiedenis. — Tijdschrift voor Heemkunde en Geschiedenis. Wetteren. 6e jg., nr. 1 (1959), blz. 4-13, 2 ill.

ENAME. Vandeputte, J. — Een toeristische wandeling naar het illustere Ename. — Oost-Vlaanderen, 8e jg., nr. 3 (1959), blz. 57-59 en 61, 3 ill.

FIERTEL. X. — Zulte Dinsdag in rep en roer! Voor de 10e maal: De Fiertelstoet. — Het Volk, 3-4/10/1959.

(De Fiertel ging uit te Zulte op dinsdag, 6 okt. 1959. Zie ook Het Volk, 7/10/1959, 2 ill.).

IDEM. X. — 9e Grote Fiertel te Bevere-Oudenaarde kende schitterend sukses! — De Gentenaar, 12/10/1959, 1 ill.

IDEM. Oe. — De « Koddige Fiertel » te Eine. Terugkeer tot de folklore. — Het Laatste Nieuws, 30/9/59, 1 ill.

(Deze aloude stoet, die uitging op maandag, 28/9/1959, kende een terugkeer naar de echte traditionele « koddige fitel ». Zie ook Het Volk 30/9/1959, 1 ill.).

IDEM. De Rouck (Germain de). — Een 19e eeuwse Oudenaardse dichter over de Ronsese Fiertel. — Ann. v. d. Geschied- en Oudheidkundige Kring v. Ronse en v. het Tenement Inde. D. VIII, 1959, 121-130.

(Een spotdicht uit 1820 van de Oudenaardse volksdichter J.B. de Backere, vooral interessant omdat het nieuwe gegevens bevat over de « slekkentrek » op de markt).

IDEM. Merckt (Gaston van der). — Le Fiertel de 1707. — Ann. v. d. Geschied- en Oudheidkundige Kring v. Ronse en v. het Tenement Inde. D. VIII, 1959, 59-120.

(In 1707 ging de Fiertel te Ronse uit zonder de relikwieën van St.-Hermes. Gewelddaden werden gepleegd door de Ronsese ruiters aan de St.-Hermeshoeve, eigendom van het Kapittel van St.-Hermes).

FOLKLORE. Es (F. van). — Het Volkskundig Onderzoek in Oost-Vlaanderen. — Neerlands Volksleven, 9e jg., nr. 4 (1959), blz. 178-185.

FOLKLORE-GILDE. X. — Buggenhout folkloristisch centrum. — De Gazet van Antwerpen, 26/3/1959.

(Over het folklore-gilde « Boskrabbers » en de inrichting van een jaarlijkse historische stoet met de reus « Boskrabber »).

FOLKLORE-MUSEUM. Vynck (F. De). — Het Alynshospitaal in een nieuw kleed. — Het Laatste Nieuws, 20/11/1959.

(Over de plannen van konservator J. Boes om tegen de Gentse feesten 1960 van het Alijnshospitaal een « levend folklore-museum » te maken).

IDEM. M. D. — Folkloristisch museum te Vlassenbroek. — Het Volk, 7/8/1959, 3 ill.

FOLKLORESTOET. — De Folklorestoet te Zomergem. — De Gentenaar, 22 en 23/6/1959, 1 ill.

(Ging uit op zondag, 22 juni, bij gelegenheid van de zomerkermis aldaar).

PROF. D^r. R. FONCKE. Walravens, Jan. — Robert Foncke wordt zeventig jaar. Op bezoek bij een gemoedelijke folklorist en een strenge, maar rechtvaardige professor. — Het Laatste Nieuws, 24/6/1959, Portret.

(Handelt hoofdzakelijk over het folkloristisch werk van Prof. Dr. R. Foncke).

FOREN. Rosseau, Max. — Les foires de Gand au bon vieux temps. La curieuse histoire de quelques forains et des foires de Gand. — Editions Stella, Van Eyckstraat, 42, Gent, 1959, 105 blz., 8 ill.

GENTSE KERMIS. Pauwels (Ch.). — De jaarlijkse feestweek. Kampioenschap op de Vrijdagmarkt. — Het Laatste Nieuws, 10/7/1959.

(De Gentse kermis vroeger en nu).

HANDBOOGSCHUTTERS. Rewa. — Bij de Handboogschutters « Eendracht Erembodegem ». Een halsketting van grote waarde. — Het Laatste Nieuws, 6/3/1959, 2 ill.

(Korte historiek van de maatschappij en beschrijving van de merkwaardige halsketting).

IDEM. N. L. — De « St.-Sebastiaensgilde » bestaat 350 jaar. Grootse feestelijkheden te Overmere. — Het Laatste Nieuws, 3/6/1959, 2 ill. en 9/6/1959, 2 ill.

(Zie ook Het Volk (Gent): « Sint-Sebastiaan verheerlijkt », 30-31/5/1959, 4 ill. en 8/6/1959, 1 ill.).

HEEMKUNDIGE MUSEA. X. — Le Musée de Folklore de Wetteren. — Flandre Orientale (Fr. uitgave van Oost-Vlaanderen), 1959, blz. 36, 1 ill.

X. — Souvenirs de la vie populaire gantoise de folklore. — Flandre-Orientale, 1959, blz. 10, 2 ill.

X. — L'École de Termonde à l'Hôtel de ville et les antiquités à la Vieille Boucherie. — Flandre Orientale, 1959, blz. 26-27, 3 ill.

X. — Antiquités, mobilier et folklore au Musée de Lokeren. — Flandre Orientale, 1959, blz. 28-29, 2 ill.

X. — Archives et souvenirs vénérables à Waasmunster. — Flandre Orientale, 1959, blz. 31, 2 ill.

X. — Les antiquités du Pays d'Alost. — Flandre Orientale, 1959, blz. 34.

X. — Histoire et folklore à Zottegem. — Flandre Orientale, 1959, blz. 35, 2 ill.

Severen (Gontran van). — Oostvlaamse Musea. — Oost-Vlaanderen, 8e jg., nr 2 (1959), blz. 27-29, 3 ill.

J. V. H. — Het Museum te Deinze. — Oost-Vlaanderen, 8e jg., nr 2 (1959, blz. 40-41, 3 ill.

Cambier pr. (A.). — Het Museum voor Folklore en Geschiedenis te Ronse. — Oost-Vlaanderen, 8e jg., nr. 2 (1959), blz. 38-39, 3 ill.

(Zie ook : X, « Le Musée régional de folklore et d'histoire à Renaix ». Flandre Orientale, 1959, blz. 22-23, 3 ill.).

Buvé (Albert). — Het Museum van Sint-Niklaas. — Oost-Vlaanderen, 8e jg., nr 2 (1959), blz. 36-37, 2 ill.

(Zie ook : X, « Antiquités, peinture et Mercator à Saint-Nicolas-Waas ». Flandre Orientale, 1959, blz. 24-25 en 37, 3 ill.).

Vandevelde (Marie-Josèphe). — Het Museum in het Stadhuis en de Lakenhalle te Oudenaarde. — Oost-Vlaanderen, 8e jg., nr. 2 (1959), blz. 34-35 en 42, 2 ill.

(Zie ook : X, « Les collections de l'Hôtel de ville et des Halles d'Audenarde ». Flandre Orientale, 1959, blz. 19-21, 4 ill.).

Hoorebeke (Jacques van). — Het Bijloke-museum te Gent. — Oost-Vlaanderen, 8e jg., nr. 2 (1959), 32-33 en 43, 3 ill.

(Zie ook : X, « Le Musée de la Biloque à Gand ». Flandre Orientale, 1959, blz. 7-9, 6 ill.).

HEILIGEN. Biervliet (T. v.). — Van Helden en Heiligen. Onvolledige lijst van heiligen en begenadigden, die geboren of gestorven zijn in Oost-Vlaanderen. — Ons Heem, 13e jg., nr. 5 (1959), blz. 156-158, 6 ill.

HONDEN. R. V. — Hondenplaag te Geraardsbergen in de XVe eeuw. — Het Land van Aalst, 11e jg., nr. 1-2 (1959), blz. 39-40.

(Uittreksels uit de stadsrekeningen).

HOPTEELT. Van Houcke (Cl.). — Enkele folkloristische aspecten van de hopteelt. — Spieghele Historiaal van de Bond der Gentse Germanisten, 1e jg., nr. 2 (1959), blz. 21-25.

HUISNAMEN. Smet (J. De). — Gentse Huisnamen. — Spieghele Historiael van de Bond van Gentse Germanisten. 1e jg., (1958-1959), blz. 70-75, 2e jg. (1959-1960), blz. 6-8.

SINT-JAN. N. L. — In het schilderachtige Sint-Jan-in-Eremo. «Tsien Tsansdagen» beginnen op 24 juni. — Het Laatste Nieuws, 19/6/1959.

(Over de bedevaart en de bijzondere verering van St.-Johannes de Doper te St.-Jan-in-Eremo, aldaar aangeropen tegen de vallende ziekte, stuipen, koorts en ziekten bij de dieren. Zie ook De Gazet van Antwerpen, 8 juli 1959, 1 ill.).

JULIUS-CESAR. Bossche (Lic. Nestor van den). — De Julius-Cesar-legende. — Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1957-1958, blz. 173-175.

(Over deze sage zie het artikel van J. en M. Janssens-Buyse, « Het ontstaan van de Julius-Cesar-feesten te Velzeke-Ruddershove » in Oostvl. Zanten, 15e jg. (1940), blz. 45-54, waarin ook het gelegenheidslied bij de feesten van 1877 met wijze opgenomen werd).

KAATSBALVERENIGINGEN. Ld. — Bezit Moerzeke de oudste Kaatsbalvereniging van ons Land. Herbergwaard zette in 1772 de reglementen op papier. — Het Laatste Nieuws, 5/8/1959.

(Tekst van het kaatsbalreglement opgesteld op 8 januari 1772 bij gelegenheid van de eerste wedstrijd te Moerzeke, door de waard van de herberg « St.-Sebastiaan » aldaar).

KALENDER. Daem (Lic. M.). — Volkskundige Kalender voor Wetteren. — Overdruk uit het Cultureel Jaarboek voor de Provincie Oostvlaanderen 1954, Gent, 1959, 51 blz. (blz. 177-227).

(Aantekeningen over volksgebruiken, volksgeloof en volksleven te Wetteren).

KAPELLEN. Vercruysen Prosper en zijn leerlingen. — Waar men ga langs Haasdonks wegen... — Het Land van Beveren, II, nr. 2 1959, blz. 51-55, 2 ill.

(Inventaris van de boom-, staak- en gevelkapelletjes te Haasdonk).

KARNAVAL. Demey (A.). — Karnaval te Aalst zonder « Ros Balatum ». — Het Laatste Nieuw, 9/2/1959, 6 ill.

(Omstandig verslag over de karnavalfeesten te Aalst op zondag, 8/2/1959. Zie ook De Gentenaar, 9/2/1959, 1 ill.).

IDEM. X. — Rond de Asseneedse Karnavalstoet op 8 februari.

Spot met Sas-van-Gent. Twee olifanten aangeworven. — Het Volk (Gent), 31/1/1959 en 1/2/1959.

(Over de naijver tussen Assenede en Sas-van-Gent. Het spotrijmpje op die van Sas-van-Gent wordt medegedeeld. Zie ook De Gentenaar, 4/2/1959 en 9/2/1959, 2 ill.).

IDEM. Hx. — Prins Karnaval verkozen te Hamme. — Het Laatste Nieuws, 3/2/1959. Geïllustreerd.

(Verkiezing van Jozef I — Jos de Bruyne — als prins Karnaval 1959. Ook portret van Alfred de Lentdecker, prins Karnaval van Dendermonde, en dat van prins Karnaval Signor Carnavalosta van Aalst).

Hx. — De Karnavalkoorts stijgt te Hamme.. Waar de « Waytens » met « Uilenspiegel en Breugel » zullen verbroederen. — Het Laatste Nieuws, 6/3/59, 2 ill.

IDEM. X. — Late Prins Karnaval regeerde te Zelzate. Enthoesiaste optocht trok door de straten der noordergemeente. — De Gazet van Antwerpen, 6/4/1959.

(Over de grote kavalkade met de reuzen, die bij het sluiten van paaskermis te Zelzate uitging op zondag, 5 april 1959).

KATRIENSPEKKEN. X. — Een Gentse lekkernij zonder weerga. De Katrienspekken. — Het Laatste Nieuws, 22/1/59.

(Smakelijke Gentse suikerbol, genoemd naar Katrien Vandermaele, echtgenote Pieter Gowie, die ze eerst in de handel bracht. Gebruikt tegen verkoudheden en keelpijn).

KERMISSEN. Coninck (Arnold de). — Potjes en Potjesmarkt. — Tijdschrift voor Heemkunde en Geschiedenis, Wetteren, 6e jg., nr. 4 (1959), blz. 50-59.

(Beschouwingen van een Wetteraar — de schrijver zelf — over de aloude, maar thans vervallen Potjesmarkt te Schellebelle, die hij in zijn jeugd in volle bloei gekend heeft).

KERSTLIEDEREN. Peeters (Prof. D^r. K. C.). — Volkskerstliederen. — Meer schoonheid. Driemaandelijks Tijdschrift (Leuven), 6e jg., nr 1 (1959), blz. 10-18, 3 ill.

(Volksgebruiken en -liederen uit de Kersttijd — Kerstdag, Driekoningen. — Voor O.-Vl. nieuwjaarsgebruiken te Wichelen, Moerbeke, Denderleeuw. Driekoninglied uit Eine).

KINDERSPELEN. Durme (Armand van), Roo (Michel de). — Kinderspelen. — Tijdschrift voor Geschiedenis en Heemkunde, Wetteren, 6e jg., nr. 3 (1959), blz. 41-43.

(4 kinderspelen: In 't peutsen doen. Kleurken kiezen. Emblemeke steken. Zogdrijven).

KONGRESSEN. Hageland (A. van). — **Volkskunde in de gewesten.** — **Brabantse Folklore, nr. 143 (sept. 1959), blz. 386-401.**

(Omstandig verslag over het Kongres « Volkskunde in de gewesten », gehouden te Antwerpen in het Folklore-museum op 21 maart 1959).

IDEM. X. — **Het Vlaams Filologenkongres te Brussel. Volkskundige referaten.** — **De Standaard, 7/4/1959.**

(Volgende referaten werden voorgedragen : Op 2 april : « Legendenmotieven in Vlaanderen », door R. van der Linden; « Mirakelboeken en de Vlaamse Religieuze Volkskunde », door W. Giraldo — o.a. over het Mirakelboek van Ninove en dat van Meerbeke. — Op 3 april sprak Dr. J. Verbesselt over een « rehabilitatie » van de volkskunde en handelde A. van Hageland over « De Mens in het Volksleven ». Zie ook Nederlands Volksleven, 9e jg., nr 4, 1959, blz. 204-205).

St.-KORNELIUS. Verhoustraete (Arthur). — **De Kerk en de Kerkelijke instellingen te Aalter rond 1600.** — **Appeltjes van het Meetjesland, DI 10 (1959), 191-208.**

(Gegevens over de verering van de H. Kornelius te Aalter).

KRAKELINGENWORP. R. V. — **Krakelingenworp en Tonnenbrand in 1671.** — **Het Land van Aalst, 11e jg., nr. 1-2 (1959), blz. 13.**

(Uittreksel uit de stadsrekeningen).

IDEM. G. P. — **Vlaamse Folklore herleeft te Geraardsbergen. De krakelingenworp en het tonnenbrand.** — **Het Laatste Nieuws, 6/2/1959, 3 ill.**

LOTING. X. — **Gentse zielhonden.** — **Vooruit, 4/2/1959.**

(Samenvatting van het artikel van M. Van Wesemael : « Zielhonden en hun bedrijf », verschenen in Oostvl. Zanten, 34e jg., nr 1 (1959), blz. 1-6. Zie ook Het Laatste Nieuws, 12/3/1959 : C.P. « Toen de Gentse bevolking onder de « Loting » ging. « Zielhonden » hielden er een winstgevend bedrijf op na »).

St.-MACHARIUS. X. — **De St.-Machariusprocessie te Laarne.** — **Het Laatste Nieuws, 14/5/1959.**

(Over de bedevaart en de processie op 2e Pinksterdag ter ere van St.-Macharius, patroon tegen de pest en allerlei kwalen van het vee).

IDEM. X. — **St.-Machariusommegang.** — **De Gentenaar, 6/5/1959.**

(Over de boetprocessie naar de St.-Machariuskapel in de Manselstraat, te Scheldewindeke).

MANNEKEPIS. F. de C. — **De oudste Burger van Geraardsbergen is 504 jaar oud.** — **Het Land van Aalst, 11e jg., nr. 1-2 (1959), blz. 36-38, 1 ill.**

(Over de «geboorteakte» van het beeldje van Mannekepis op de Grote Markt te Geraardsbergen, naar de oudste gegevens uit de stadsrekeningen. Zie ook Het Laatste Nieuws, 20/3/1959, 2 ill. : «Bij de verdwijning van de «Oudste Burger» van Geraardsbergen. Tevens ouder en «echter» dan het Brussels Ketje?» door R. Romeyns).

MARKTEN. A. D. S. — De ajuinboeren komen opnieuw naar Ledeberg. Sinds eeuwen kent men er de Ajuintjesmarkt en -kermis. — *Het Volk*, 15/8/1959.

(Historiek van de aloude ajuintjesmarkt te Ledeberg).

IDEM. Nl. — De jaarlijkse Ajuinmarkt te Ledeberg. Lichtstoet lokte duizendkoppige menigte. — *Het Laatste Nieuws*, 24/8/1959.

(Greep plaats op zaterdag 24 en zondag 25 augustus met lichtstoet en allerhande volksspelen. Zie ook *Het Volk*, 24/8/1959, geïllustreerd).

St.-MAURITIUS. J. N. — Uit de geschiedenis der kerk te Nevele. — *Het Nieuwsblad*, 19/1/1959, 1 ill.

(Geschiedenis der kerk. Bezienswaardigheden. Vroegere bedevaart ter ere van St.-Mauritius tegen doofheid en beschrijving — met afbeelding — van de zwarte lederen vaas, waarin de olie bewaard werd, die men de doven in het oor bracht).

MOLENS. Abeele (Hugo van den). — De eeuwenoude Coorenwintmeulen van St-Martens-Latem. — Bijdrage tot de geschiedenis der stad Deinze en van het Land van Leie en Schelde. Dl. XXV, 1958, 101-110, 2 ill.

(Toespraak gehouden ter gelegenheid der inwijding, na herstel, van de molen, op 17 november 1957).

IDEM. Janssens, A. — De verdwenen Windmolens van Vosselare. — *De Belgische Molenaar (Ravels)*, 54e jg., nr. 8 (1959), blz. 126-128, 3 ill.

(Handelt over de vier verdwenen molens: Maenhoutsmolen, Van Haeckstems-molen, Vincentsmolen en Steyaertsmolen. Een afbeelding van mulderscijfers).

IDEM. Janssens A. — De windmolens van Nevele en randgemeenten. — Bijdragen tot de Geschiedenis der stad Deinze en van het Land aan Leie en Schelde, XXVI, 1959, blz. 99-132, 9 ill. + 1 kaart

(Over 12 molens: 4 uit Nevele, 3 uit Meigem, 1 uit Poesele, 4 uit Vosselare, alle verdwenen uitgenomen De Smet's molen te Poesele. Een tabel van mulderscijfers en een lijst van enkele mulderstermen te Nevele gebruikt).

IDEM. Brouwer (J. De). — Houten Molen te Impe. — *Ons Heem*, 13e jg., nr. 5 (1959), blz. 153, 1 ill.

(Over de vervallen Tukmolen te Impe).

IDEM. Buvé (Albert). — De witte Molen te Sint-Niklaas. — *Oost-Vlaanderen*, 8e jg., nr. 4 (juli-aug. 1959), blz. 78-79, 2 ill.

IDEM. Brouwer (J. De). — De Molens in het Land van Aalst omstreeks 1575. — Het Land van Aalst, 11e jg., nr. 5 (1959), 189-213.
(Met lijst van de molens).

NAAMKUNDE. Tavernier-Vereecken (Mevr. C.). — De stadsnaam Deinze. — Mededelingen van de Ver. voor Naamkunde te Leuven en de Kom. voor Naamkunde te Amsterdam, 35e jg., 1950, nr. 1, blz. 7-11, met kaart.

IDEM. Bernaers (Pieter). — Toponimie van Zwiindrecht. — Het Land van Beveren, II, nr. 3 (1959), 69-70.
(Over de plaatsnamen H. Geesthoek en Het Stenen Kruis).

IDEM. Debrabander (F.). — De populariteit van de naam Maria in Vlaanderen tijdens de Middeleeuwen. — Med. v. d. Ver. voor Naamkunde te Leuven en van de Kom. voor Naamkunde te Amsterdam, 35e jg., 1950, nr. 1, blz. 27-30.

IDEM. Van Gassen (H.). — Plaatsnamen te Ninove. — Het Land van Aalst, 11e jg., nr. 4 (1959), blz. 149-172.
(Berg en dal. Bewoning en verkeer. Nawoord. Index).

OMMEGANGEN. D' J. G. — Het ontstaan van de Vlaamse Kruiswegen. Openbare ommeegang der veertien staties nadert voltooiing te Kruishoutem. — Het Volk, 6/8/1959, 3 ill.
(Zie ook De Gentenaar, 15 en 16/8/1959).

O. L. VROUW. N. L. — De Kapel van O. L. Vrouw ten Beukenboom te Voorde. — De Beiaard (weekblad, Zottegem), 23 en 30 mei 1959.
(Historiek met legende van de gans herstellde kapel, die dagtekent van 1661, het terugbrengen van het mirakuleuze beeld van O.L.Vrouw, dat sedert 1804 in de parochiale kerk vereerd werd. Zie ook Het Volk (Gent), 2/6/1959, 3 ill.; V. Verstrynge, « De kapel van O.L.Vrouw ten Beukeboom te Voorde », in Oost-Vlaanderen, 8e jg., nr 4 (juli-aug. 1959), blz. 88-89, 1 ill.; G. De Smet: « O.L.Vrouw van Beukenboom » in Mariaal Tijdschrift (Gent), 30e jg., nr 3, 15/6/1959, blz. 92-96, 2 ill.).

IDEM. D. G. — Eendrachtige, grootse hulde aan de schutsvrouwe der gemeente! Lebbekes Magnificat. — Het Volk, 8/6/1959, 3 ill.
(Over de feestelijkheden en de historische praalstoet ter ere van de kerk van O.L.Vrouw te Lebbeke, die 850 jaar oud is, op zondag, 7/6/1959. Zie ook De Gazet van Antwerpen, 8/6/ 1959, 2 ill.).

IDEM. Coessens-Debrez (Omer). — Geschiedenis van het wonderbare beeldje van Onze Lieve Vrouw van Deinsbeke vereerd te Zottegem. — Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring, 1957-1958, blz. 7-92. 31 ill.

(Oorsprong van het beeldje. Geschiedenis van de kapel en van de devotie tot O.L.Vr. van Deinsbeke te Bevegem. Resoluties en historiek van de confrerie. De nieuwe kapel, 1929. Het heiligdom van O.L.Vr. van Deinsbeke, 1937. Legenden. Lofzangen en lofdichten).

IDEM. Herrewegen (Remi van). — **Moerbeke in de oosthoek der Vlaamse Ardennen.** — *De Toerist*, 38e jg., nr. 6 (1959), 255-260. Geïllustreerd.

(Handelt over het gehucht Atembeke en zijn boskapel, met de vroegere bedevaart naar O.L.Vrouw van Vreugde aldaar. Het wonderbeeld bevindt zich nu in de parochiale kerk. Legende).

IDEM. R. v. d. L(inden). — **De arduinen kapel te Erpe.** — *Mariaal Tijdschrift (Gent)*, 30e jg., nr. 4 (sept. 1959), blz. 124-125, 2 ill.

(Deze kapel bevindt zich in de Dorpsstraat sedert 1710. Gewijd aan O.L. Vrouw van Bijstand).

IDEM. Linden (R. van der). — **Oudegem. Onze-Lieve-Vrouw van Lambroek.** — *Mariaal Tijdschrift (Gent)*, 31e jg., nr. 1 (15 dec. 1959), blz. 22-23, 1 ill.

(2 legenden. Vereerd vooral tegen de koorts).

IDEM. Vynck (F. De). — **Madonna met de inktpot.** — *Het Laatste Nieuws*, 24/7/1959, 1 ill.

(Over het beeld van O.L.Vrouw met de inktpot, dat prijkt in de nis aan de zijgevel van het Vleeshuis te Gent. 2 legenden).

St.-ONTCOMMENA. Linden (R. van der). — **De legende van de H. Ontcommena of de Maagd met de Baard.** — *Oost-Vlaanderen*, 8e jg., nr. 6 (1959), blz. 130-131, 2 ill.

(Legende en vereringscentra in Oost-Vlaanderen: Velzeke, Bavegem, Kruishoutem).

OOGSTSTOET. O. G. — **Lofwaardig initiatief te Massemen-Kortbos.** Oogststoet kende verdiende bijval. — *Het Volk*, 4/8/59, 3 ill.

OOST-VLAANDEREN. Grijpdonck (D^r. Marcel) en Verbaeré (Herman). — **Spiegel van Oost-Vlaanderen.** Tekst van Dr. Marcel Grijpdonck. Tekeningen van Herman Verbaere. Woord vooraf door de Heer Mariën, Gouverneur van Oost-Vlaanderen. Antwerpen, N. V. Standaard-Boekhandel, 1959, 259 blz., 251 ill.

PAARDENNOMMEGANGEN. X. — **De St.-Pietersommegang te Eine.** — *De Gentenaar*, 1/7/1959, 1 ill.

PAASGEBRUIKEN. A. V. E. — **Volksgebruiken en bedevaarten**

rond Pasen. Folklore in de Paastijd. — Ons Zondagsblad (Weekblad, Gent), nr. 526, 29/3/1959, 6 ill.

(Verschillende gegevens uit Oost-Vlaanderen: Krakelingenworp te Geraardsbergen, Apostelbrokken te Rupelmonde, de grijsmissen, de vlamis te Lebbeke).

POPPENSPELEN. X. — Met « Pierke » als grote Held. Het Gents poppenspel geeft niet af. — Het Laatste Nieuws, 12/2/1959, 1 ill.

(Over het poppenspel « Magie » van de heer Maeren).

POST. Janssens (A.). — De ontwikkeling van de landelijke post te Nevele. — Appeltjes van het Meetjesland, nr. 10 (1959), blz. 136-141.

POTTENBAKKEN. Coninck (A. de). — Pottenbakkerijen te Wetteren en Potjesmarkt te Schellebelle. — Ons Heem, 14e jg., nr. 2 (1959), blz. 56-57.

IDEM. Daem (Marcel). — De Gentse Aardenpottenbakkers. — Ons Heem, 13e jg., nr. 3 (1959), blz. 94-95, 1 ill.

(Naar gegevens ontleend aan archivalia van het Stadsarchief te Gent).

POTTENBINDER. Mars e Lare (J. W.). — De Pottenbinder. — Tijdschrift voor Heemkunde en Geschiedenis (Wetteren), 6e jg., nr. 1 (1959), blz. 3-4.

PRIMUSSENVIERINGEN. Vynck (F. de). — Primussenvieringen van weleer. — Het Laatste Nieuws, 3/7/1959, 1 ill.

(Naar aanleiding van een primussenviering in de Zebrastraat, in juli 1959, beschrijving van dit oud, verkwijnend Gents gebruik).

REDERIJKERS. Goethem (Remy van). — De vrije gilde van retorica « De Vlas Blomme ». — Annalen v. d. Oudh. Kring van het Land van Waas, Dl. 63, 1e afl. (1959), blz. 89-108.

REINAERT. Arens, Hugo. — Reinaertfolklore. — Neerlands Volksleven, 9e jg., nr. 4 (1959), blz. 201-203.

(De Reinaertfiguur in de beeldende kunsten. Het Reinaertpad van Hulst naar Destelbergen en het toerisme).

REUZEN. X. — Munte. Reuzendoopfeest. — Het Laatste Nieuws, 5/5/1959, 1 ill.

(Over het doopfeest van Paulke en Ivonke, kinderen van reus Nonkel Miel en reuzin Tanté Nitte, op zondag 3/5/1959. Zie ook De Gentenaar, 5/5/1959, 1 ill.).

IDEM. X. — Reuzentweeling « Mathias en Mathilde Mulders » geboren te Nazareth. — De Gentenaar, 26/5/1959.

(Doop van een tweeling in het reuzengezin Dorus Mulders en Manske Van der Steinstraete op zondag, 24 mei 1959).

IDEM. X. — Elst. Folklore. — De Beiaard (weekblad, Zottegem), 6/6/1959.

(Programma van het huwelijk van de reus Lodewijk van Geutelingen, uit Elst, met Korillen (Karolien) De Dempelaere, uit de wijk De Dempels, gepaard met geutelingenworp op zondag, 14/6/1959. Zie ook Het Laatste Nieuws, 17/6/59, 1 ill.; De Beiaard (Zottegem) van 20/6/1959, 1 ill.).

IDEM. NI. — Te Nederbrakel wordt een reuzenkind gedoopt. — Het Laatste Nieuws, 2/10/1959, 2 ill.

(Op zondag 4/10/1959 werd Mia, het kind van de Nederbrakelse reuzen Pi en Pia gedoopt. Zie ook Het Volk, 8/10/1959, 1 ill.).

ROS BEIAARD. Lambrechts (Alfons). — Het Ros Beiaard in de sage en de letterkunde. — De Toerist, 38e jg., nr. 7 (1959), blz. 300-303, 3 ill.

Lambrecht (Alfons). — Het Ros Beiaard en de Dendermondse folklore. — De Toerist, 38e jg., nr. 7 (1959), blz. 303-306, 2 ill.

Lambrecht (Alfons). — Het Ros Beiaard en de Kunst. — De Toerist, 38e jg., nr. 7 (1959), 306-311, 6 ill.

(De onthulling van het Ros-Beiaardmonument had plaats op zondag, 19 april 1959. Zie daarover De Gazet van Antwerpen, 21/4/1959, 1 ill.).

RUITERSOMMEGANGEN. H. O. — Ruitersommegang te Mater. Vreemde bezoekers. — Het Volk, 11-12 juli 1959.

SCHUTTERSGILDEN. Walle (A. T. van de). — Het Gents St.-Jorisgild, Vlaanderen's oudste wapengenootschap. — Oost-Vlaanderen, 8e jg., nr. 3 (1959), blz. 51-56, 6 ill.

IDEM. NI. — Een oude schuttersvereniging te Lebbeke. Zeshonderd jaar geleden werd de St.-Jorisgilde opgericht. — Het Laatste Nieuws, 20/7/1959.

(Werd gesticht in 1359).

SPOOKSAGEN. Meyer (M. De). — Documentatie uit de enquête betreffende de volkskunde-atlas. Sagen. — Jaarboek X (1957) der Kon. Belg. Commissie voor Volkskunde, Brussel. 1959, blz. 25-64.

(Spookkatten. Spookhazen en -konijnen. Over spookkatten en -honden. Kludde, betoverde honden, de weerwolf en verwante verschijnselen. Sagen over andere spookdieren. Sagen over heksen en hekserij. Verhalen over spoken, spokerij en andere bovennatuurlijke verschijnselen. Het mannetje in de maan).

TINNENPOTGIETERS. Boes (J.). — Samenvatting van de reglementen der nering der Tinnenpotgieters van de XVe tot de XVIIIe eeuw te Gent. — Ons Heem, 13e jg., nr. 4 (1959), blz. 126, 2 ill.

(In hetzelfde nummer, blz. 112, foto van de werkplaats van de tinnenpotgieter uit het Folklore-museum. Als illustratie: twee foto's van tinnen platen met stempels van Gentse tinnenpotgieters).

TOERISME. Ingelaere (M.). — Doorheen het Land van Dendermonde. — Oost-Vlaanderen, 8e jg., nr. 6, 1959, blz. 134-135, 2 ill.
(Bedevaarten, begankenissen, karnavalfeesten en ommegangen).

TONEELGILDEN. Brouwer (J. De). — Godsdienstig toneel te Liedekerke in de Middeleeuwen. — Het Land van Aalst, 11e jg., (1959), blz. 185-186.

(Over de werking van « den gulden van den alder zoetsten naeme Jhesu », die te Liedekerke en ook te Denderleeuw op kerkelijke plechtigheden een godsdienstig toneelstuk in of vóór de kerk opvoerde, naar rekeningen uit de 16e eeuw uit het kerkarchief te Denderleeuw).

TUINBOUWVERENIGINGEN. Nl. — België's oudste Tuinbouwvereniging. « St.-Dorothea » te Gent. — Het Laatste Nieuws, 15/1/1959.

(Dit tuinbouw Gilde werd gesticht in de 16e eeuw op de wijk Ekkergem).

VAKWOORDEN. Yseboodt (Jos.). — Steenbakkerijen te Rupelmonde en Steendorp (vervolg). — Ann. v. d. Oudh. Kring van het Land van Waas. Dl. 63, 1e afl. (1959), blz. 23-60.

(Alfabetische lijst van vakwoorden en uitdrukkingen gebruikt op de « steengelegen ». Van L tot Z).

St.-VALENTIJN. X. — De Sint-Valentijnviering. Prijzen der Vriendschap aan laureaten overhandigd. — De Gentenaar, 13/2/1959.

(Deze prijsuitreiking greep plaats op 12 februari 1959).

VINDERHOUTE. M. M. — Vinderhout, eeuwenoude gemeente die haar landelijk karakter bewaarde. — Het Volk, 20/11/1959, 2 ill.

(Grondgesteldheid. Geschiedenis. Kastelen. Het Reigerbos [spotnaam: « De Vinderhoutse Reigers »]. De molen. Het kasteel der Tempeliers en de duivelsput).

VOLKSGENEESKUNDE. Baert (G. P.). — De Koeke en 't Hertegspan. — Biekerf, 60e jg., nr. 1 (1959), 17-21.

(Bedevaart naar Wannegem-Lede. Over de « dienst » (bedevaartgangster « het koekewijveke van Kruishoutem »).

IDEM. Meyer (M. De). — Documentatie uit de enquête betreffende de volkskunde-atlas. Bezweringsformules en volksgebeden. — Jaarboek X (1957) der Kon. Belg. Commissie voor Volkskunde. Brussel, 1959, blz. 17-24.

(Tegen de roos, voor het verwijderen van wratten, tegen de hik, om een nieuwe tand te krijgen. Vele gegevens uit Oost-Vlaanderen).

VOLKSHUMOR. Es (F. van). — **Blinkdozen en andere soldaten-namen.** — Biekerf, 60e jg., nr. 5 (1959), blz. 153.

(O.a. « blinkduzen », de bijnaam van de jagers - verkeners, ook « chaskes » genoemd, speciaal korps van de vroegere Gentse burgerwacht).

VOLKSKUNST. Vandevelde (M. J.). — **Ernest Vandendriessche, folkloreschilder uit Zuid-Vlaanderen.** — Oost-Vlaanderen, 8 jg., nr. 6 (1959), blz. 138-139, 2 ill.

VOLKSLIEDEREN. Janssens C.ss.R. (Pr.). — **Van Straatroep tot Leurderstaal.** — Volkskunde, 60e jg., nr. 3 (1959), blz. 112-128.

(Ook gegevens uit Oost-Vlaanderen. Geeft enkele zangwijzen op).

IDEM. Baert (G. P.). — **Het Volkslied in de Leiestreek.** — Overdruk uit het Jaarboek 1959 van de Kunst- en Letterkundige Kring Deinze, 53 blz. (9-61), 5 ill.

(Teksten en commentaar).

VOLKSRECHT. X. — **Oude volksgebruiken te Moerzeke. De volksgerechtigheid op de Gastelheuvelen.** — Het Laatste Nieuws, 5/10/1959.

VOLKSTONEEL. Vangassen (H.). — **Esbattemente ende Genouchte te Geraardsbergen. XVe eeuw.** — Het Land van Aalst, 11e jg., nr. 1-2, (1959), blz. 18-35, 1 ill.

(Handelt, naar uittreksels uit de stadsrekeningen van Geraardsbergen van het einde der XIVe eeuw tot omstreeks 1500, over het geestelijk en wereldlijk toneel, de esbatementspelers, de rederijkers, viering van vastenavond, bischopsfeesten en St. Maarten, wildemannen en Valentijn-lopen).

WAASLAND. Arens (Hugo). — **Ook in de Westhoek is het Waasland zoet.** — Oost-Vlaanderen, 8e jg., nr 5 (1959), blz. 108-110, 3 ill.

(Over de gemeenten Daknam, Eksaarde en Sinaai).

WATERGEESTEN. Meyer (M. de). — **Documentatie uit de enquête betreffende de Volkskunde-Atlas. Sagen over watergeesten.** — Nat. Kom. voor Folklore. Jaar IX (1956), blz. 11-18.

(Voor O.-VI.: 1 sage uit Temse, 1 uit Nevele, 1 uit Knesselare).

WONDERDOKTERS. Vanderveken (André). — **Een beroemd wonderdokter van eigen bodem. Drieske de Nijper, uit Sint-Gillis-Waas.** — Ann. v. d. Oudh. Kring van het Land van Waas, Dl. 63, 1e afl. (1959), blz. 109-149.

IDEM. Vanderveken (André). — Het bezoek van Sequah, de beroemdste der moderne kwakzalvers aan de stad St.-Niklaas. — *Ann. v. d. Oudh. Kring van het Land van Waas, Dl. 63, 1e afl. (1959), blz. 145-148.*

(Het « Nieuw Lied van Sequah, of de hedendaagse beroemdheid »).

ZAAIEN. Wouters (V.). — Bij een enquête. Gebruiken in de zaai-tijd. — *De Boer. Orgaan van de Belgische Boerenbond, Leuven, 65e jg. (1959), nr. 47, blz. 14; nr. 48, blz. 8.*

(Naar aanleiding van de vragenlijst uitgegeven door de Dienst voor Folkloristische Opzoekingen van de Bond der Oostvl. Folkloristen en het Seminarie voor Volkskunde van de Rijksuniversiteit te Gent over het zaaien en het zaai-gereedschap).

ZANGVERENIGINGEN. Ld. — Nieuw Vaandel voor Zangvereniging « Broederband » uit Buggenhout. — *Het Laatste Nieuws, 12-13/12/1959, 1 ill.*

(Officieel gesticht in 1857. Tekst van het lied van de vereniging).

ZOTTE MAANDAG. R. X. — Uitbundige vreugde in het beneeuwde Ronse. « Zotte Maandag » voor de tiende maal gevierd. — *Het Laatste Nieuws, 14/1/1959, 2 ill.*

(Zie ook *De Gentenaar*, 12/1/1959: « De inzet van Zotte Maandag te Ronse. Onthulling van het Bonmos-monument », 1 ill.).

De Redactie.

In Memoriam

Ary J. J. DELEN.

(Leuven, 10/3/1883 — Antwerpen, 17/6/1960).

Op vrijdag 17 juni jl. overleed te Antwerpen Ary Delen, ere-hoofdkonservator van het Museum van Schone Kunsten aldaar en ere-konservator van het Antwerpse Prentenkabinet, dat hij in 1936 oprichtte. Hij was ook een tijdlang adjunkt-konservator van het Museum Plantin-Moretus en professor aan de Koninklijke Akademie van Schone Kunsten.

Deze autodidakt verwierf een grote bekendheid niet enkel door zijn talrijke werken en studiën over kunstgeschiedenis, over ikonografie (o.a. zijn « Iconografie van Antwerpen », Brussel, 1930), maar ook als journalist, dichter, romanschrijver en essayist. Hij stichtte het tijdschrift « De Gulden Passer » en was van 1920 tot 1925 redakteur van « Onze Kunst ». Als folklorist is hij vooral bekend door zijn schattig werk: « Het Poppenspel in Vlaanderen, in 't bijzonder over den alomgekenden Antwerpschen Poesje » (Antwerpen, 1936, eerst verschenen in « Elseviers geïllustreerd Maandschrift » in 1910), dat alhoewel het nu ver overtroffen is door de omvangrijke studie van Jan de Schuyter, « De Antwerpsche Poesje » (Antwerpen, 1943), nog altijd met vrucht kan geraadpleegd worden.

Zijn as ruste in vrede.

F. V. Es.

Volksgeloof en volksgebruiken met betrekking tot Sint-Hubertus en de razernij () :

SLEINSE ZANTEN⁽²⁾

Op 3 november, feest van Sint-Hubertus, wordt in de kerk het brood gewijd. Van vóór de eerste mis al staan de bakkers aan de kerkdeur met grote korven versgebakken « pistolets », want vóór de eerste mis reeds wordt het brood gewijd.

Gauw dan met het gewijde brood naar huis. Want niemand mag naar zijn werk gaan, zonder eerst van het Hubertusbrood gegeten te hebben. « Mij' vaoder zeu toch nie' naor 't land gegao' zijn, veur dat hij ervan g'eten ha'! » Dit brood mag niet gesmeerd worden, en het moet op de nuchtere maag worden genuttigd. Iedereen eet ervan. Zelfs de beesten krijgen er een beetje van in hun voeder gemengd.

Maar een stuk wordt het hele jaar door met zorg bewaard, voor het geval zich razernij mocht voordoen. Overigens, Hubertusbrood bewaart; het kan niet bederven.

Onze moeder nam er ook nog voor ieder van ons een korstje van, dat zij in een proper doekje wond. Dat moesten wij altijd in de zak van ons « schabbe » op ons dragen, als wij naar school gingen. Mochten wij dan per malheur een razende hond tegenkomen, hij zou gerieken dat wij gewijd brood mee hebben en weglopen.

* * *

Er is bij ons eens — dat kan veertig jaar geleden zijn — een razende hond geweest. Twee mensen werden erdoor gebeten : Albert V. en vrouw X. Albert had maar een snabbe in zijn been gekregen, maar vrouw X was er slechter aan toe : de hond had haar geheel overbeten. Gelukkig kon brouwer Diericx hem neerschieten.

(1) Over Sint-Hubertus en de razernij zal men, naast meer andere werken, met vrucht raadplegen : BARON DE REINSBERG-DURINGSFELD : *Traditions et Légendes de la Belgique*, Bruxelles, F. Claassen, 1870, t II, blz. 240-256. — L. HUYGHEBAERT : *Sint-Hubertus, patroon der jagers in woord en beeld. Historie, legende, folklore*, Antwerpen, De Sikkkel, 1949. — Dezelfde : *Saint Hubert, patron des chasseurs*, Anvers, Veritas, 1927. — E. VAN HEURCK : *Saint Hubert et son Culte en Belgique*, Verviers, G. Leens, 1925.

(2) Sleidingse zanten. — Zegspersoon : M. M., huishoudster, 68 jaar, te Gent. Werd echter te Sleidinge geboren, waar zij tot haar veertigste jaar onafgebroken woonachtig was.

Dan zijn zij alle twee naar Sint-Hubert geweest. Negen dagen moesten zij daar blijven. Daar werd een wit doek rond hun hoofd gebonden⁽³⁾. Al die tijd mochten zij niet in de spiegel kijken, of zij werden toch razend⁽⁴⁾.

Vrouw X., die de achtste dag voorbij een winkel kwam en zich in de spiegelruit herkende, is razende geworden. Er was niets meer aan te doen. Terug thuis is het zo erg geworden, dat niemand er nog handen kon aan steken. Zij hebben haar onder haar matras moeten versmachten!⁽⁵⁾

V. is genezen teruggekeerd. Ieder jaar moet hij op Sint-Hubertus te biecht en te kommunie gaan, en hij mag die dag niet werken⁽⁶⁾. Dat doet hij dan ook zeer stipt, al is hij anders geen pilaarbijter, want deed hij het niet, hij zou razend worden. Dat hebben de Paters hem ginder gezegd. Hij kreeg daar ook een medaliëken mee, dat hij altijd moet op zich dragen, en een gebedeken om iedere dag te lezen.

Wanneer iemand, die door een holle hond gebeten werd, op weg is naar Sint-Hubert, begint ginder een klein belleken te rinkelen, precies gelijk in het station, als er een trein in aantocht is. Dan weten de Paters, dat er weerom een zieke op komst is. Dat belleken rinkelt altijd maar voort, zonder op houden, tot de razende persoon aangekomen is.

De tong van een razende hond ziet zwart. Wordt een mens door hem gebeten, dan slaat ook diens tong weldra zwart uit. En dat gaat zo verder, tot heel het lichaam zwart ziet.

Dan begint die man te schuimen, dat het spog een vuist hoog op zijn mond staat, en slaat en briest hij, spuwt en bijt naar iedereen. En grollen, juist lijk een kwade hond die gebonden ligt!

Georges DE KEERSMAEKER

(3) Hier is natuurlijk de Hubertussnede bedoeld, die Zegspersoon niet scheen te kennen; alleen heeft zij het verband gezien, dat de bedevaarders bij hun terugkeer uit Sint-Hubert om het hoofd hadden. Zij heeft het in haar verbeelding wit gekleurd, waar het in feite altijd zwart is (zie E. VAN HEURCK, *o.c.*, blz. 4).

(4) Dit verbod komt niet voor onder de voorschriften, die de behandelde persoon meekrijgt, samen met het getuigschrift dat hij de snede ontvangen heeft. Voor de tekst dier voorschriften, zie b.v. HENRI GAIDOZ, *La Rage et Saint Hubert*, Paris, 1887, blz. 68. Ook bij E. VAN HEURCK, *o.c.*, blz. 14-15, BARON DE REINSBERG-DURINGSFELD, *o.c.*, blz. 246, en elders.

(5) Het spreekt vanzelf dat hier niet de werkelijke wijze wordt verhaald, waarop de ongelukkige vrouw aan haar einde kwam — de vrouw werd niet vermoord! —, maar alleen de wijze waarop in het geloof van het volk een razende fataal aan zijn einde komt, en deze vrouw dus ook aan haar einde moet gekomen zijn.

(6) « Il faut garder tous les ans la fête de saint Hubert, qui est le 3 novembre » (Nr. 9 van de voorschriften).

Zanten

O.-L.-VROUW VAN DE WEG

Europeanisering en Volksdevotie.

Zestien staten, leden van de Raad van Europa, hebben er toe bijgedragen om op 21 oktober 1956 in de kathedraal van Straatsburg een Europa-kerkraam te laten inhuldigen. Van 7 tot 14 september 1958 hadden op de hoge Campodolcino, een berg dicht bij de Italiaans-Zwitserse grens verschillende plechtigheden plaats die eindigden met een « Europa-dag », ter gelegenheid van het plechtig wijden van het zesentwintig meter hoge beeld van O.-L.-Vrouw van Europa.

Hier staan we voor officiële wijdingen. Privaat initiatief dreigt ook een soort Europees O.-L.-Vrouw-type te verspreiden. In een winkel, nabij de kerk te Lede, troffen we een beeldje aan, vervaardigd in Italië en... met een Engelse verklaring :

MADONNA

of the Roads

MARY

the sacred Passenger

TORIART SCULPTULITE CREATIONS

(on suction cup)

Under Her divine guidance, the motorist is secure from the dangers of the highways. She gives Miraculous Protection by averting tragedy for those who are cautious but who cannot be aware of the carelessness of others. Her robe covering an automobile is a symbol of Her maternal vigilance. She is at the wheel steering the driver with spiritual grace safely to this destination.

made in Italy

Madonna van de Wegen.

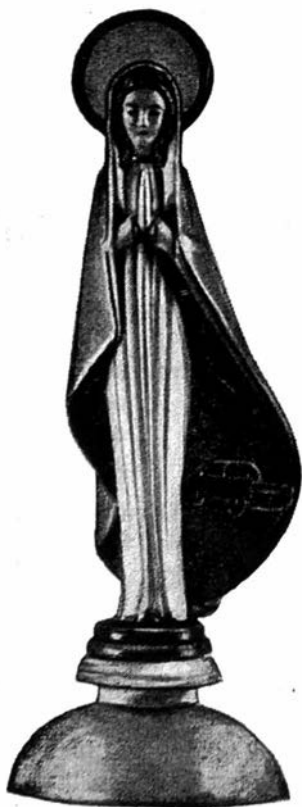
Maria de heilige Passagier.

Onder haar goddelijke leiding is de motorrijder beschermd tegen de gevaren van de wegen. Zij verleent een wonderbare bescherming door de gevaren af te wenden voor dewelke wij op onze hoede zijn, maar die we niet kunnen merken door de onachtzaamheid van anderen. Haar mantel die een wagen omhult,

is een zinnebeeld van haar moederlijke waakzaamheid. Zij leidt de man bij het stuur door haar geestelijke genade veilig tot zijn bestemming.

In ons land bestaan meerdere bedevaartoordn van O.-L.-Vrouw, waar men auto's, moto's en fietsen wijdt. Geldt het Italiaanse beeld met de Engelse tekst niet een voorbeeld van dreigende nivellering ?

R. v. d. L.

SPOTLIED OP XAVERIANEN TE ZEVENEKEN

In Zeveneken bestond er tot het pastoraat van Eerw. Heer P.F. Vyncke (1857-1935), de auteur van de « Geschiedkundige schets der Abdij van Baudeloo », een bloeiende mannenbond, die de naam had van Xaverianen. Dat door degenen, die niet bij die bond waren aangesloten, wel eens gespot en geschimpt werd is begrijpelijk.

Het feit wilde, dat de pastoor ook Sint-Franciscus als patroon had.

Als nu de Xaverianen op uitstap waren, werd er ook al eens een pint gedronken en wellicht soms ook wel eens een teveel. Wat er ook van zij, in Zeveneken zullen vele ouderen U nog volgend spotliedje voorzingen, insinuerend op deze bloeiende mannenbond :

Franciscus, Xaverius,
Patroon van de dronkaard,
Die te lui zijn voor te werken
moeten bij
Franciscus gaan.

De melodie is die van het liedje dat door de lotelingen destijds gezongen werd, als zij er ingelot waren, en waarvan de woorden te Zeveneken luidden :

Veel liever, veel liever,
Drij jaar soldaat,
dan te leven
met die teven
in den huwelijken staat.

Een variante van dit laatste liedje werd opgenomen in : « Het Volksleven in het Straatlied », door R. Vankenhove en Adh. Lepage, uitg. Gent 1932, op bladzijde 124.

Spotliedjes op verenigingen en bonden dienen vastgelegd te worden, omdat zij met het verdwijnen van het verenigingsleven ook ten dode zijn opgeschreven.

Ferdi van de Vijver

Boekbespreking

HAGELAND (A. VAN). De Magische Kring om de Dood. — Overdruk uit De Brabantse Folklore (Brussel), n° 143-144, sept-dec. 1959, 99 blz., 5 ill.

(Te bestellen bij de auteur : 163, Deschanellaan, Brussel 3. Prijs : gen. 50 F.)

In zijn « Verantwoording » formuleert S. volgenderwijze het doel van deze bondige studie : « de oorspronkelijke betekenis op te zoeken van magische handelingen en geestesopvattingen die, hetzij in dezelfde vorm als vroeger, hetzij in varianten, thans nog in ere gehouden worden bij sterfgeval en begrafenis, en voor enige markante gevallen de plaatsen aan te duiden, waar ze nog vastgesteld worden ».

Wij mogen gerust zeggen dat S. volkomen in zijn opzet is geslaagd. Inderdaad hebben de moderne geestesopvattingen « de magische kring om de dood » nog niet gans doorbroken, al werd de oorspronkelijke betekenis van sommige handelingen dikwijls gewijzigd, of zelfs al wordt ze niet meer begrepen. Eens te meer laten hier de traditie en de gewoonte die toch vele van deze voor onze hedendaagse levensbeschouwingen zinloze handelingen in stand houden, hun macht gelden.

Dit is een studie die getuigt van de grote belesenheid van de S., van zijn gezond oordeel en zijn diep inzicht in de behandelde stof, en die daarbij geschreven is in een vlotte, klare taal.

Eens te meer leverde de heer A. van Hageland met deze folkloristische bijdrage waar van de bovenste plank.

F. V. Es.

Bibliotekiana

1. GIFTEN

Van Mevrouw D'Hooghe-Florijn mocht de bibliotheek een pak boeken in ontvangst nemen waaronder een exemplaar van *De Folklore der Maanden*, het bekende werk van Prof. Dr. De Keyser.

Van onze sekretaris, de Heer M. Broeckhove, ontvingen we gelijktijdig enkele banden, in hoofdzaak oude woordenboeken.

De bibliotheek dankt de milde schenkers allerhartelijkst.

2. AANWINSTEN

R. DESART, *Les géants du Brabant*, z.p.z.d.

Jaarboek van de Heemkundige Kring Maurits Van Coppenolle, Sint-Andries 1959.
S.J. DE LAET, *Archeologie en haar Problemen*, Standaard 1957.

3. EEN JUWEELTJE

Aanvang juni is de maquette van het Alijnshospitaal klaar gekomen en in onze bibliotheek geplaatst. Besteld door de heer Boes, ontworpen door de heer Van Belle en uitgevoerd door de heer Vormezele — dezelfde die al de meubelen maakte, — prijkt ons « Museum in miniatuur » omringd door een schat van boeken en dokumenten als een juweeltje van middeleeuwse bouwkunde.

Een streling voor het oog. En voor het hart een ware deugd.

4. EEN ONVERWACHTE VONDST

Begin februari werd het laatste huizeken van het Alijnshospitaal (kant Kraanlei) onder handen genomen. Bij het opruimen van de zolder vond een werkmán onder een dikke laag stof een rol papier waarop een aardige, gekleurde tekening bleek te staan. Een banier met op de voorgrond het silhouet van het Gravensteen. Boven de burcht uitstekend een manspersoon met op het hoofd een puntmuts en in de mond een grote hoorn : zonder enige twijfel een bakker die hetebrood blaast. Boven de banier in duidelijke letters « Bond der O. Vl. Folkloristen » en onderaan een drieregelig vers :

't Zinbeeld uitverkoren
Uit vrijheid geboren
In weelde herboren.

Niet de minste aanduiding wat de naam van de tekenaar betreft. Waarom dat folkloristisch dokument nu precies in het Museum voor Folklore in wording moest gevonden (of teruggevonden) worden? Laten we zeggen een van die ondoorgrondelijke geheimen van het zo grillige toeval. Het is te hopen dat onze konservator, de Heer Boes, en (of) ik zelf enige klaarte mogen brengen in dit alleszins duister geval.

M. Van Wesemael

HEDENDAAGS BIJGELOOF.

De volkskundigen weten, dat het bijgeloof in onze tijd zo welig bloeit als ooit te voren. Onze medewerker A. van Hageland, die over dit onderwerp een omvangrijke studie voorbereidt, zou het erg op prijs stellen gegevens en beschouwingen dienaangaande te mogen ontvangen. Vriendelijke lezers die aan deze oproep gevolg willen geven, worden verzocht zich rechtstreeks te wenden tot A. van Hageland, 163, Paul Deschanellaan, Brussel 3.

De Redaktie.

SINT-AMELBERGATENTOONSTELLING

te Temse (4 - 19 juni 1960).

De lokale Vereniging voor Vreemdelingenverkeer en Toerisme heeft, in samenwerking met het Kommissariaat-Generaal, met de provinciale Federatie en de gewestelijke V.V.V.-Waasland en met tal van bereidwillige personen een tentoonstelling tot stand gebracht, waarover niet alleen in Temse, maar in tal van andere steden en bij vele folkloristen, historici en weetgierigen zal nagekaart worden.

De ekspositie bracht ons beelden, vlaggen, herinneringen, schetsen, schilderijen, burijngravures, ex-voto's, medaillons uit de gemeenten waar Sint-Amelberga verbleef en vereerd werd of wordt. In die zin waren volgende gemeenten vertegenwoordigd: Rodange (Groot-Hertogdom Luxemburg), Bossuit, Mater, Munsterbilzen, Vilvoorde, Wechelderzande, Zandhoven, maar het spreekt vanzelf, dat Temse het leeuwenaandeel voor zich opeiste.

Rodange bracht o.a. gegevens voor de toponimie, een straatnaam, een jeugherberg en een scoutsgroepering met de naam van de heilige; Munsterbilzen, Wechelderzande, Zandhoven, Bossuit en Mater brengen ons respectievelijk afbeeldingen van de betrokken kerk; daarnaast bewonderen we een onverwachte rijkdom, in verband met de folklore: de nar en de schuifelaar die de stoet en de paardenomweg te Mater opluisteren, houden de wacht bij de ingang!, in een kader van ex-voto's noteert men twee gouden exemplaren (wellicht een unicum!) die een arm en een vrouwenhoofd voorstellen; de zilveren ex-voto's werden gerangschikt volgens personen (geknielde mannen en vrouwen en gebunselde kinderen), lichaamsdelen (ogen, benen en armen; ook een eks. dat een navel uitbeeldt!); de vermoedelijke stamboom van de H. Amelberga, naar het werk van E.H. P. de Roo, de voorstelling van de Weg-Om en de afbeeldingen van negen kapellen, de wapenschilden van de Vlaamse gemeenten, die St.-Amelberga in hun blazoën voeren, troffen fel en trokken zeer de aandacht.

De talrijke beelden die de heilige Amelberga voorstellen, vertoonden niet alleen een uitzonderlijke kunstwaarde, maar bevatten rijke gegevens voor de studie van de ikonografie, van de legenden en van de volksgebruiken. Zo ontdekt men het beeld van de heilige, uit de kapel Cauwerburg, in zijn zomerkledij, terwijl men het daarnaast op een foto kan bewonderen in zijn winterkledij!

Een dergelijke tentoonstelling verdient de hulde van elkeen die belang stelt in kunst en in volkskunde; ze raakt vragen en vraagstukken aan, in betrekking met alle bij het begin vermelde lokaliteiten en in betrekking met alle tijden, sinds het leven van de heilige. Een dergelijke tentoonstelling levert het ontzaglijk voordeel, dat men immer nieuwe voorwerpen en gegevens ontdekt, zo b.v. de rekening, waaruit blijkt, dat het beroemde schrijn van Sint-Amelberga vervaardigd werd door Jan Baptista Buysens, de oudste standregelen van de « Maatschappij Sinte-Amelberga », waarin bepaald wordt dat alle fouten tijdens de Weg-Om een boete veroorzaakten o.a. vloeken, spuwen, niet medezingen, enz.

Tot slot moeten de inrichters en onder hen voorzeker meest de heer Martin de Ryck onze dank ontvangen, daar ze tevens de nadruk gelegd hebben op de huidige verering en op de eigentijdse kunstenaars die de gevierde heilige voorstellen, zo Jozef Hoste, Hugo Meersman, G. Huyben, J. van der Weghe, Alois Daelman, Jules de Schepper, V. Peirsman, enz.

Indien we ons niet vergissen, vierde het gemeentebestuur van Temse nog steeds de heropening van het museum niet. Temse bezit volwaardige schatten. Is thans het ogenblik niet aangebroken, om een definitief museum tot stand te brengen, waar rijkdom van vroeger en van thans gaaf een onderkomen vinden?

Moge deze ekspositie andere gelijkaardige in het leven roepen, tot bloei van volkskunst en van volkskunde.

R. v. d. L.